ניר

בית מדרש למורים

TEACHERS INSTITUTE

סיון תרצ"ט

Nir - 1939

ניר

קבץ שנתי היוצא על ידי

הסתדרות התלמידים של בית המדרש למורים

שע"י ישיבת רבנו יצחק אלחנן

בע"ה, ניו־יורק, התרצ"ט

„נירו לכם ניר
ואל תזרעו אל קוצים"
(ירמיה ד' ג')

THE NIR

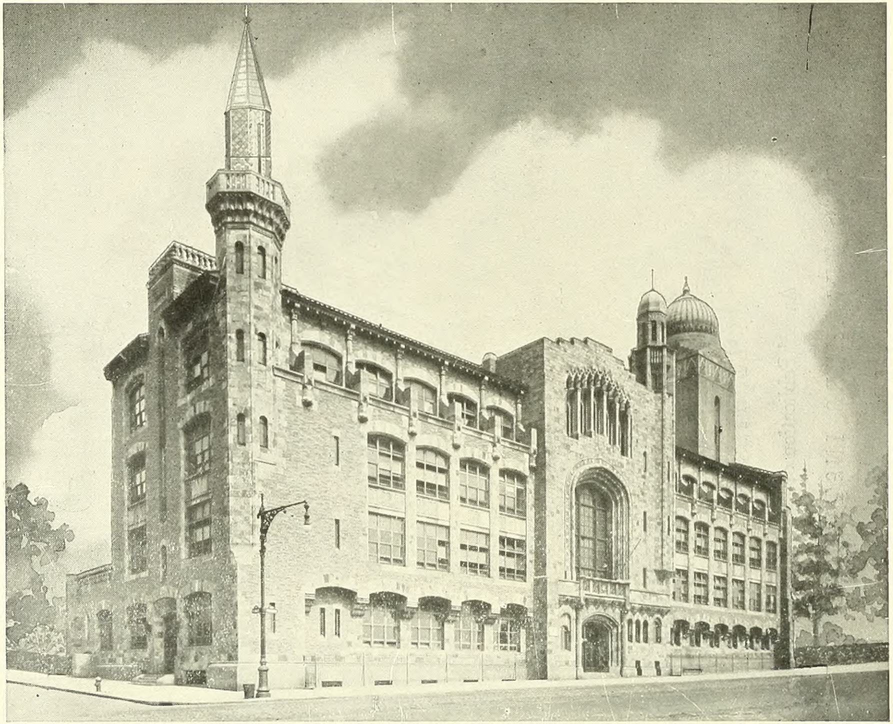
Annual Publication of

THE TEACHERS INSTITUTE

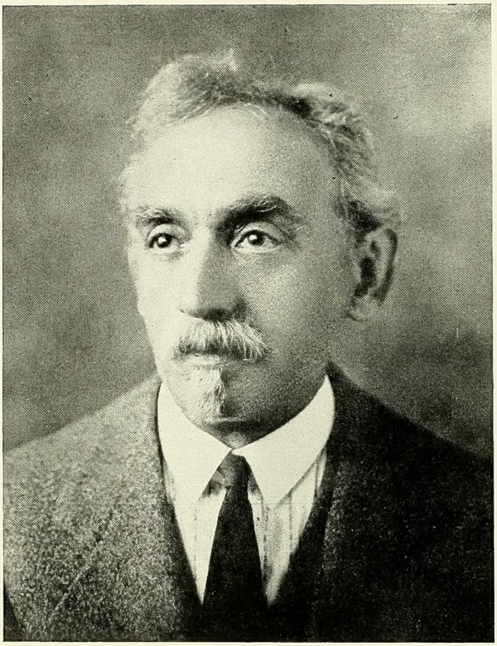
of the

Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary

New York, June 1939

בית מדרש למורים

לזקן המורים,

לאבי התלמידים,

לגנן שהפריח בלבות חניכיו את ראשוני הנצנים

והשש לראות את הבכורים עד גמלם לעשות פרי לכבוד ולתפארה

למורנו החביב והיקר

מר אברהם שוער

אנו מקדישים את „ נ י ר " זה,

בלבבות רוחשים כבוד ואהבה אין קץ.

חברי ותלמידי האהובים:

במכתבי זה אני אומר שלום לכם וכבוד לכם. מברך אני אתכם ממעמקי לבי בהצלחה ובאשר בחייכם. תזכו ללמוד וללמד, לעשות ולקיים את אשר למדתם ואת אשר תלמדו.

חברי! התורה שלנו מתחילה ב„בראשית" ומסימת ב„לעיני כל ישראל"; זכרו את הדבר הזה מ„ראשית דרככם" ללכת ל„עיני כל ישראל", שכל בני ישראל יראו אתכם טובים, ישרים, חביבים ומחובבים וכלם יעידו ויגידו: הנה אלה זרע ברוכי ה'.

דעו לכם, כי המורה העברי מן הסוג שלכם חיב לעמוד בראש הדור הצעיר, להורות להבאים אחריכם את דרך התורה, את מעגלי צדק אהבה ומסירות לתורתנו, לעמנו, ולארצנו הקדושה ולכל הקדוש לנו—על כן קדם כל עליכם להיות זהירים מאד, שלא יראה ולא ימצא כל פגם במעשיכם ובדרכי חייכם.

מקוה אני, כי תמצאו את הדרך הטובה והנכחוחה ותלכו בה והייתם לכבוד לבית אשר יצאתם ממנו, לכבוד לסביבה אשר תמצאו בה ולתהילה ולתפארת למוריכם אשר גדלו אתכם.

שלום לכם וכל טוב לכם, ילדי החביבים!

שלכם לעולם,

אברהם שוער.

מאת ראש הישיבה מרן הגאון דוב רבל:

בין השמשות

●

נמצאים אנחנו בתקופת הרת עולם. העולם זועף עלינו, כל השערים ננעלים בפנינו; כל דרכי החיים נגדרות בעדינו; כל המיצר לישראל נעשה ראש. חלק גדול מהאומה נידון בשריפת נשמה וחלק בכליון הגוף. גם בארצנו הקדושה, אשר שם צוה ה׳ את ברכת עמו עד העולם, גבר לרגע האויב. חסד לאומים חטאת וידו פרש צר על כל מחמדינו בארץ חמדה. קשה מאד שעה זו שהקדוש ברוך הוא דן אותנו בהסתר פנים. חיים אנחנו בתקופת מעבר וכמו בראשית הבריאה—הארץ תהו ובהו וחשך. החשך מכסה ארץ וערפל לאומים. אך מאמינים אנחנו באמונה שלמה כי „רוח אלהים מרחפת" על החיים המתהוים וכי כל הרוחות הרעות ופגעי הזמן הם רק הכנה ליום שכולו שבת, של נצחון האמונה הטהורה שכולה אורה ושל חפש האדם והתקדמותו. אומרים אנו לשונאינו מנדינו: עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל ותורתו, תורת חיים, תורת אמת, סוד נצחיות האומה, שלהבת־יה, הכח הנשגב והנפלא המחדש והמחיה את עם־נצח מדור דור—קדש ישראל לה׳, ראשית תבואתו, כל אוכליו יאשמו, רעה תבוא עליהם.

אשריכם, חברים חביבים ונאמנים, גומרי בית המדרש למורים שעל יד הישיבה הק׳, שתזכו לכהן ולשרת בקדש הקדשים של נשמת האומה, להדליק ולהטיב את הנרות—נר ה׳ נשמת אדם—באור תורה ונר מצוה, בשלהבת אש דתיה.

שתולים אתם בבית ה׳—הישיבה הק׳, נר מערבי, עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל בכל זמן ובכל מקום—משחר טל ילדותכם. הרבה תורה—תורה שלמה ונאמנה, בדרכה וברוחה של תורה—למדתם בטהרה. רבותיכם—שכל מה שטרחו, לא טרחו אלא בשבילכם, הנחילו לכם השקפת עולם ברורה ומקפת, יחס של אהבה לכל סגולות האומה ערכה ושאיפותיה והרצון לעלות במעלות התורה וטהרת המחשבה והמעשה. נכונים אתם למלחמת מגן על טהרת החנוך העברי הנאמן, שרבים קמים עליו גם בין המתימרים בשמו ונושאים את דגלו ומטיפים לחנוך שנתרוקן מתוכנו ומנשמתו ושאין לנו תקוה ממנו. יבש המעין שממנו היינו שואבים רוח הקדש בכל הדורות. חרב הבית העברי ואפסה הסביבה העברית ואין לנו שיור אלא החנוך הנאמן שתחלתו וסופו תורה ויראת שמים וכל קדשי האומה—המקלט והמבצר האחרון של נשמת האומה בטהרתה, עוגן ההצלה האחרון.

זכרו נא, כי חנוך עברי שאין שרשיו עמוקים באדמת קדש של סגולות האומה מעמיד לנו דור של נחשלים, נשמות דאזלין ערטילעין, הנעות ונדות בחלל החיים וכל רוח מצויה הופכתן ועוקרתן מהשרש הקדש של האומה. וכל הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

עליכם נאמר „נרי בידכם ונרכם בידי, אם אתם משמרים את נרי אני משמר את נרכם" ונזכה ליום יאמר הקב"ה לישראל „בני, הואיל ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי, אני ואתם נלך ונאיר לציון".

מאת מנהל בית המדרש למורים ד"ר פנחס הורגין:

ב ש ע ה ז ו

השעה הזאת שעת מצוקה נוראה בחיינו. ימי אימות התרגשו ובאו על עמנו העיף מיסורים ותלאות. כל מדוי גלות, כל פורענות שנאה, כל בלהות התמוטטות הגיחו מתוך מרבץ הרשע של האדם על עם ישראל. יעקב ניתן למשיסת הזדון.

מלחמת קיום נוראה זו מבחוץ דורשת מאתנו התאמצות גדולה מבפנים. חלילה שתמצא אותנו בשעת רפיון וכשלון. לעלות על המגדלים שלנו, על מבצרי העוז, שהיו תמיד למחסה לעמנו בפני זוועות, להשגיב את הרוח, שהיה בולע ומכלה את החצים, שירו בנו שונאינו זו היא מצות השעה. קול ה' הקורא אלינו ממעקי הדורות—עלו!

ומצות־השעה זו מוטלת ביחוד עלינו, השרידים, אלה שומרי החומות של תורתנו המעטים, שעמדו בפני רוחות מכלות כהר ברזל ונעצו שרטון לתורה ולהידות בארץ הזאת. עמדנו ונלחמנו לשמירת קיומנו המלא, מבלי הרף ומבלי אימה — ולא נסגנו אחור. ענן אש ה' הלך לפנינו גם במדבר הזה. ועתה בשעת אסון, כשחרב המשחית מתהפכת מעל לראשינו, עלינו לזרז את כחית העם הנרדמים לתחיה ולתקומה עלינו להדליק את נצוצות הקודש החבוים בלבבות. אנו, שלא טעמנו טעם יאוש יודעים גם את מתן שכרם של האמונה והבטחון.

ברוח האמונה והבטחון עלינו להמשיך את בנין הנוכנו בארץ הזאת, הוא העמוד התיכוני של עתיד היהדות בארץ זו. עדיין לא שבנו מהחטא שחטאנו אל החנוך של הדור הצעיר שלנו כאן. יש ירידה ויש עזובה בנחלת החנוך—אסור לנו להתעלם מהעובדה המעציבה הזאת. מספר התלמידים בבתי התלמוד־תורה הופחת. ואולם מה שמעציב ביותר—התוכן לקה בבתי הת"ת. עסקני החנוך דואגים ביחוד לגוף ולא לנפשו של החנוך. אינם בודקים בתכנית הלימודים ומצמצמים את זמן הלימודים ומיעוט גורר מיעוט.

והטאו המחנכים. הם מונים סבות לירידה, אבל יש מוצא מסבות אלו ואותו אינם מבקשים. אנו יודעים, שיש קפאון, ואולם במקום לעורר את האבות לחובתם, במקום לחזק את העמדות, שנכבשו, במקום לחזק את היסודות של החנוך מבפנים, הם מקבלים את מרותו של המצב ונעשים ש ו ת פ י ם אל הקפאון. במקום לעמוד ולעצור את מגפת הירידה הם מקבילים את פניהם למול הירידה. הם רצים לפניה. הם רואים אותה בבואה ומקדימים לעשות את שליחותה. כיון שממעטים ילדים לבא וכיון שגיל הילדים הוא אחת־עשרה, אין מקום לתכנית רחבה ולתוצאות הנוכית ממשיות אין צורך בבית ספר בכל יום ואין צורך בזמן מספיק לכל מחלקה. כך הם מקדימים נעשה לירידה ואינם רואים, שהתהם הולכת ומשתטחת לרגליהם.

ואולם לאותם המחנכים הנמקים ביאוש אנו רוצים להשמיע, שלמרות התנאים, שלמרות הקפאון נתרבה מספר התלמידים במוסד הגדול הזה ולמרות התנאים נפתחו על ידי מוסמכי הישיבה ומסיימי בית המדרש שלש ישיבות קטנות חדשות בניו־יורק והסביבה והן הולכות ומכות שרשים בארץ; הרי יש התירה מתחת לקפאון, הרי האש לוהשת בלבבות; יבקשוה וימצאוה.

הננו נמצאים עתה בשעת חירום ועלינו להתרומם אל החובות העליונות ששעה זו מטילה עלינו. הירא ורך הלבב, החבוש בד' אמותיו הצרות, צריך להניח את מקומו לגבורי רוח. חנוכנו יבנה מחורבנו, הוא מוכרח להבנות, כי הוא נשמת חיינו, על ידי מחנכים בעלי הכרה וחדורי אמונה והמוכנים לקרבנות.

מאת הרב שמואל ק. מירסקי

בן ותלמיד

הנפטר מחברו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו. בחרתי לי דבר הלכה קצר ושנון מתוך המסכת שעסקנו בה בשנה הזאת בעמדכם על סף בית המדרש. זה כשתי עשרות שנים שאני עומד על משמרתי הקדושה — הרבצת תורה לתלמידים הקרויים בנים. ועתה אודה לה' שזיכני שנמנה גם בני עמהם. אמר ר' חייא בר אבא אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה (קדושין ל, ב).

בניי, אהוביי, אמרו לחכמה אחותי ואם לבינה, והתקשרו בעבותות אהבה למשפחת יוצאי בית המדרש ושבים אליו תמיד. ויזכה ה' אותי ואתכם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה.

כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו, שנאמר ושננתם לבניך. מפי השמועה למדו: בניך אלו תלמידיך, שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר ויצאו בני הנביאים. אם כן למה נצטוה על בנו ועל בן בנו, להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חברו. (רמב"ם ה, תלמוד תורה פ"א, ה"ב).

הלכה זו מיוסדה על ברייתא בסוגית הגמרא, קדושין ל, א, וברייתא בספרי פ' ואתחנן על הפסוק „ושננתם לבניך". ואולם שתי ברייתות אלו, מקשה הלח"מ, נראות כסותרות האחת את חברתה ומי ששנה זו לא שנה זו, וכיצד נקט הרמב"ם את שתיהן כאחד וכללן יחד? ותירוצו מיוסד על דברי הרמב"ם, הלאה, באותו ענין: „וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמד בן חבירו אלא בחנם". נמצא ששני מיני חיוב הם. האחד הוא החיוב המוטל על האב ללמד את בנו, ומצוה בו יותר מבשלוחו, ואם אין האב יכול למלא בעצמו חיוב זה עליו לשכר אדם אחר תחתיו. והשני הוא החיוב המוטל על כל מי שקנה חכמה שלא ימכרנה בכסף ושלא ימנע טוב מתלמיד כי אם ילמדנו חנם. הברייתא שבקדושין, המגבילה את החיוב לבן ולבן הבן, מדברת איפוא על החיוב מן המין הראשון, וזו שבספרי, המרחיבה את החיוב לכל תלמיד, מדברת על השני, ולא פליגי.

דברי הלח"מ מסתברים ומתקבלים, אלא שיש עוד מקום לכאורא לטעון על הרמב"ם שעירב שני מיני חיוב אלה בהלכה אחת ונתן מקום לטועים. ואולם כל המעמיק בהלכה זו ומשתדל להאירה מכל צד רואה מיד כי לשון הרמב"ם ברורה ומחוורת ואין בה שום מקום לטעות.

שני מיני החיוב הנזכרים אינם נבדלים זה מזה רק בגדרם שהאחד הוא בשכר והשני בחנם, ובהיקפם, שהאחד מוטל רק ביחס לבנים ולבני בנים והשני ביחס לכל אדם, כי אם גם בתכנם, שהאחד מוגבל לידיעת ה מ ק ר א בלבד והשני לידיעת התורה שבעל פה כולה, משנה גמרא הלכות ואגדות. הבדל אחרון זה יוצא מסוגית הגמרא, קדושין ל, א. ונקבע להלכה ברמב"ם שם ה"ז ובטור וביו"ד סי' רמ"ה. על גדר המקרא נחלקו רש"י ורמב"ם. לפי רש"י יש במשמעות „מקרא" תורה בלבד ולא נביאים וכתובים, ולפי הרמב"ם אף נביאים וכתובים בכלל (ע"י ב"ח שם ובס' המקנה לקדושין המנמק את טעמו של רש"י שהוציא נביאים וכתובים מכלל המקרא כאן, מפני שהפסוק „והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני

ה' אלקיך בחורב," מחייב את הדבר). ואולם ברור ששני מיני החיוב הנזכרים נובעים משני פסוקים שונים: „ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם" „ושננתם לבניך". הראשון מדבר במצות למוד הבן על האב, ואם אין אפשרות לאב ללמדו, עליו לחזר אחרי מלמד בשכר כלשון הפסוק „. . . לדבר בם". והשני אינו מדבר אלא בחיוב הלימוד לאחרים המוטל על כל מי שקנה חכמה כמשמעות המלים „ושננתם לבניך ודברת בם", שעל ידי השינון לתלמידים הוא מדבר בם בעצמו ושמועותיו מתחדדות. ובעוד שהפסוק הראשון אינו מכוון אלא ללימוד היסודי, המקרא, השני כולל כל התורה שבע"פ כדרשת הגמרא על ושננתם, שישלש אדם למודו במקרא במשנה ובתלמוד (ראה מהרש"א בח"א קדושין ל, ובס' המקנה).

ואם יעלה עוד צל של ספק אם נודע חילוק זה לראשונים ואם נובע הוא בהכרח מדברי הגמרא או שאינו אלא דיחוי ותירוץ בעלמא יחלוף כליל לאחר העיון בשאלתות דרב אחאי על ואתחנן. וזו לשון השאילתא (קמ"ב) „דמחייבין דבית ישראל לאגמורי בניהן אורייתא דכתיב ושננתם לבניך ותקינו רבנן לאותובי מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר דאמר רב יהודה אמר רב זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב אין מלמדו תורה מאי דריש ולמדתם אותם את בניכם, אתם, התקינו וכו' ברם צריך למילף אבי האב מי מחייב בבן בנו ללמדו תורה אי לא מי אמרינן בניכם אמר רחמנא, בני בניכם לא אמר רחמנא, או דילמא בניכם לאפוקי בנותיכם. ת"ש דאיתמר עד היכן חייב ללמד את בנו תורה אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא משנה הלכות ואגדות אלמא אבי אביו נמי מחייב מיתיבי וכו' עי"ש.

מכאן נראה שהפסוק „ושננתם לבניך" שימש יסוד ושורש לבתי הספר העממיים כדברי הספרי ושננתם לבניך אלו תלמידיך, בעוד שהפסוק „ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם נתפרש מעיקרו, כדברי הגמרא בב"ב כא, א, ללמוד האב עצמו את הבן (עי"ש בתוס' והשוה לנוסח השאילתות) ואם גם נתרחב מובנו לבן הבן נצטמצם ללימוד המקרא בלבד.

הגאון הנצי"ב ז"ל תמה על השאלתות והקשה עליו על שהביא את הפסוק ושננתם לבניך לענין מצות האב ללמד. ואולם לפענ"ד יש לתמוה על תמיהתו זו. בעל השאילתות דייק יפה בדבריו ולא אמר „דמחוייבין בני ישראל לאגמורי בניהן" אלא „דמחוייבין דבית ישראל לאגמורי בניהון אורייתא" וכוונתו לא לחיוב האב הפרטי ללמד את בנו כי אם לחיוב בית ישראל כולו ויסוד בתי ספר ללימוד הבנים כמאמרו המפורש. הפסוק „ושננתם לבניך" הוא איפוא במקומו וכענינו. ודברי השאילתות היו לעינים לרמב"ם ז"ל. כבעל השאילתות כן הרמב"ם הראו על שני הפסוקים השונים הללו המציינים את הפרט ואת הכלל בחובת הלימוד לבנים, ואת המעבר מן הפרט לכלל ומן האב לרב.

●

א. נ. פרלברג ז"ל

בית-מדרשנו

(הימנון)

א.

בית-המדרש בו נלמדה —
עליו תפארתנו.
אין זה כי אם בית-היוצר
הוא לנשמתנו.

ב.

בית-היוצר — בו נצבים
היים כל קדושינו
רוחם-עז הוא הפטיש
והסדן לבנו.

ג.

רוחם קורא ומצוה:
היו בדמינו!
הד לבנו עונה גבורות:
רוחכם — רוחנו.

יוסף ש. נוביל

בית המדרש למורים בשנת תרצ"ט

(סקירה שנתית)

בשנה זו, תרצ"ט, חלו אי אלו שנויים בתכנית הלמודים: במחלקה ב' הוסיפו שעת אחת תלמוד ושעה אחת עברית לשבוע, במקום שתי שעות דקדוק שלמדו עד כה, ומעתה ילמדו דקדוק במחלקה ה'. שעה תלמוד לשבוע הוסיפו גם במחלקה ג', ובמחלקה ה' הוסיפו, על פי בקשת התלמידים שעה אחת עברית לשבוע, ברצונם להרחיב את ידיעותיהם בספרות העברית החדשה ולשפר את סגנונם.

גם בחבר המורים נעשו שנויים אחדים: הרב אשר זיוו, מוסמך מישיבת ר' יצחק אלחנן, מלמד תלמוד, ולהרב שלמה ווינד הוסיפו הוראת התלמוד במחלקה א'.

בשנה זו סדרה ההנהלה בפעם הראשונה את בחינות־הגמר בזמן מתאים לתלמידים (שתי בחינות—היסטוריה ותנ"ך—בפברואר ושתים האחרות—תלמוד וספרות עברית—בתחילת מאי) ובאופן כזה יכלו התלמידים לסיים באותו הזמן שהם גומרים את חוק למודיהם בבית המדרש למורים. השנה, ב־28 לחדש מאי, יתקיים חג הסיום אשר בו ישתתפו ויקבלו תעודות הוראה יותר משלשים תלמיד.

הלשכה השתדלה לאמץ עד כמה שאפשר את פעולות התלמידים בין כותלי המוסד ובאמת תסומן השנה הזאת כשנה של הצלחה ועליה בפעולות הסתדרות התלמידים. נערכו אסיפות תכופות יותר מאשר באיזו שנה קודמת, וגם הזמינו אישים חשובים, כמו הד"ר שמעון גינזבורג שבא מארץ ישראל, מנחם ריבולוב, עורך „הדואר" ואחרים לנאום לפני התלמידים. פעולות הקרן קיימת לישראל, שבוע ויום עברי, עזרת תורה הצליחו די יפה על ידי זה שמספר רב של תלמידים לקחו חלק בהן וסכומים הגונים נאספו לטובת הקרנות האלו.

עתון החדשי של בית המדרש למורים „הלפיד" חדש את הופעתו ונכרת היתה בו יצירה משובחת ומאומצת מצד התלמידים. גם „הניר" התאמץ לשבח את הקובץ של שנה זו והשתדל לשתף עד כמה שאפשר את התלמידים בעבודה ספרותית. ספרית בית המדרש למורים—„ספרית א. נ. פרלברג ז"ל"—נעשתה לחלק חשוב בהתפתחות המוסד והתלמידים. הונהגה השנה שיטה יותר משובחה על ידי זה שסדרו את הספרים באופן נעלה ומפני זה התרבתה הקריאה בין התלמידים ומספר הספרים שהוצאו השנה לקריאה עולה בהרבה על השנים הקודמות. הספריה רכשה גם מספר של ספרים חדשים וביניהם, „ספרי מופת" שיצאו לאור על ידי קרן ישראל מין, אנציקלופדיה עברית, כתבי סופרים ומשוררים וגם ירחונים וקובצים שהתלמידים מצאו ענין רב בהם.

מבין פעולות התלמידים האחרות צריכים גם לציין את החוג העברי, שהשתדל להשליט את השפה העברית בין התלמידים בין כתלי המוסד, את המקהלה שהצליחה השנה, ואת מחנה „שמשון".

„החורב", המאסף היוצא על ידי בית־המדרש למורים בעריכת מנהלו ד"ר פנחס חורגין, ומוקדש לתולדות ישראל וספרותו נמצא עכשיו בדפוס ויצא בקרוב ובו משתתפים מלומדים וחוקרים מפורסמים.

שמח אני להודיע, ששנה זו ציינה בתולדות בית המדרש למורים, שנה של עבודה מרצית ומרוכזת והתפתחות רבה.

הרב ד"ר דוב רבל

ראש הישיבה

ד"ר פנחס חורגין

מנהל בית המדרש למורים

דברי ימי ישראל, ספרות

ד"ר יחיאל קפלן

ראש מועצת המורים

תלמוד ומשנה

יוסף ש. נוביל

מזכיר בית המדרש למורים

ל. א. אריאלי

עברית

יעקב י. הארטשטיין

חנוך

הרב שלמה ווינד

עברית, תלמוד

הרב אשר זיוו

תלמוד

שבתי טורבוף

תנ״ך

הרב שמואל ק. מירסקי

תלמוד, משנה

בצלאל ניוברגר

שירה

י. ז. פריישברג

חנוך

ד"ר נתן קלוין

תנ"ך, ספרות

הרב פ. ריימן

דינים, משנה

אברהם שוער

עברית

ח ב ר י   ה מ ע ר כ ת

הרב שמואל ק. מירסקי

מר. ל. א. אריאלי

יועצים למערכת

מנחם קלוזנר
מנהל המסחר

ישראל לרנר
עורך הספרות

מרדכי רפאל וסר
עורך ראשי

נחום יהודה דן
סגן עורך הספרות

אליהו פולאק
מנהל ההפצה

מערכת „ניר" תרצ"ט

יושבים :—י. קורין, ש. קנוביין, מ. ר. וכר, הרב ש. ק. מירסקי, מר ל. א. אריאלי, י. לרנר, נ. דן
עומדים :—ה. טשנובר, ש. עקשטיין, ש. רוטמן, ד. מירסקי, מ. יעקובוביין, א. קארפ, י. הרמן,
א. דים, א. פולאק

תודה וברכה מאת המערכת

אנו עורכי ומנהלי ה„ניר" הזה רוצים להודות לתלמידי בית המדרש למורים על עזרם לנו להוציא לאור „ניר" זה, הן בהשגת מודעות והן בהמציאם לנו מפרי עטם. מודים אנחנו לכם מקירות לבנו ומקוים אנו שמפעל ה„ניר" ישאר גם בעתיד לאחד המפעלים היותר חשובים במוסדנו. אנחנו מברכים את העורכים החדשים שיבואו אחרינו שיצליחו וירבו חיל בעבודתם.

מערכת ה„ניר"

תרצ"ט

מאת עורך „ניר" תרצ"ט:

להופעת „ניר" תרצ"ט

זה כבר שנים רבות בתולדות בית־המדרש למורים שה„ניר" נחשב לאחת הפעולות הכי חשובות של הסתדרות התלמידים.

בהסתכלי בחוברות ה„ניר" שיצאו כמעט בכל שנה ושנה ובדפדפי בין עמודיהן, נגלה לפני תולדות בית המדרש למורים והתפתחותו; כל חוברת וחוברת משמשת כדין וחשבון שנתי על פעולות הסתדרות התלמידים בין כתלי המוסד.

במשך שתי השנים האחרונות סלל לו ה„ניר" דרך חדשה בצורתו ובתכנו. היות וה„ניר" הוא קובץ היוצא על ידי הסתדרות התלמידים, פעולותיהם והתענינותם בעברית צריכות להיות נשקפות מתוך עמודיו. בשנים הקודמות היה המדור הספרותי של ה„ניר" מתמלא לרוב על ידי המורים ואי אלו נסיונות קלים לכתוב היו נראים גם מצד התלמידים. אי לזאת החליטה המערכת של השנה שעברה, ובעקבותיה הלכה גם המערכת של שנה זו, לצמצם בכמות את יצירות המורים ותחת זה לעורר יותר את עבודת „משיכה בשבט" בין התלמידים ולתת להם הזדמנות יותר רחבה להדפיס את פרי עטם הם. היו כאלו שהביטו על שנוי זה כעבודת „מהפכנים" ופורצי גדר בסדר הישן והמקובל וכפוגעים בכבוד המורים. אולם, חושב אני, שזה צריך להיות לכבוד למורים, שתלמידיהם וחניכיהם יכולים ליצור בעברית וכבר אמרו חז"ל — „בכל — אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו".

ובטוח אני, כשיסתכלו בחיבורות הקודמות של ה„ניר" וישוו אותן לאלו האחרונות, יראו וגם יוכחו שהשביל החדש הזה שבחרנו — ישר הוא. בלי כל ספק נכר הוא רצון הכתיבה שהתפשט בין התלמידים בשנים האחרונות, ולו היה אפילו זה הדבר היחידי שפעלנו, הייתי אומר בשביעת רצון — דיינו!

ומקוה אני שגם העורכים בשנים הבאות ילכו בדרך זו וישתדלו יותר ויותר להגדיל את התענינות התלמידים ביצירה וכתיבה עברית משלהם, וברכתי אני להם שיזכו להוציא „ניר"ים יותר משובחים ומשופרים בערכם הספרותי, שיהיו לכבוד ולתפארת לנו, למורינו ולמוסדנו.

עלו והצליחו!

מ. ד. וסר,

עורך „ניר" תרצ"ט.

מאת נשיא מחלקת המסיימים:

דבר לחברי המסיימים

מנחם קלוונר

„זה היום קוינו לו
נגילה ונשמחה בו."

עומדים אנחנו בעת על סף בית המדרש, מוכנים לצאת אל עולם התוהו להפיץ ולהרביץ תורה וחכמה בין צעירי אחינו בגולה. עבודה זו איננה קלה; אבל מסורת מוסדנו ונסיונות העבר של בית מדרשנו משפיעות עלינו ונותנות לנו כח לפעול בין שדרות המסיימים שכבר נטעו והוציאו פירות בשדה החנוך.

באנו יום אחד, לפני שנים אחדות, מלא אורה ואושר אל בית מדרשנו, והכרת פנינו ענתה בנו, כי עומדים אנחנו להכנס לעולם מלא סודות, לעולם מלא צללי דורות עברו, ולפנינו היתה העבודה לגלות את הסודות ולחדר לבין הצללים, לשאב מים טהורים מן מעין התורה, ולקנות מאור העברית הנשגבה. כולנו מלאי תקוות היינו לעתיד מזהיר לנו ולעמנו.

יוצאים אנחנו בעת אחרת ובתקופה אחרת. רבות עברו על עמנו ועל העולם כולו מיום בו נכנסנו אל בית מדרשנו. עתה, חושך, חושך וערפל נורא בא על העולם וכסה את עין הארץ, צדק ומשפט נעלמו ובמקומם באו רצח ושוד. כל יום ומאורע אפל בא אתו, כל שנה ושנוי כביר בא על העולם, עד שאנו, בשנת סיומנו, בזכרנו את שנתנו הראשונה ובהביטנו על העולם עתה, נדמה לנו כי נמצאים אנחנו בעולם אחר, בעולם משונה וזר לנו.

אנחנו המסיימים כעת, עבודתנו כפולה ומכופלת. עלינו לא רק לעבד למען עמנו ותרבותנו, כי אם גם לתת את ידינו לעולם הירוד והיורד. עלינו לאחז באמצעים לחזק ולהעמיד את הצדק והיושר המטים לנפל. עם הנוכנו המצוין שקבלנו בין כתלי בית מדרשנו, מוכנים אנו לצאת ולהאציל לאחרים משלנו. כי לא בכח ולא בחיל כי אם בחנוך, ורק בחנוך—ברוח ה', ישוב העולם ויחיה חיים נורמליים שלמים.

אולם אנחנו המסיימים, מחשבתנו עתה על עולמנו אנו: על החנוך העברי, על בית מדרשנו שאנו עוזבים, ועל חברינו שמהם אנו נפרדים. ממחרת חג הסיום כבר נתקלים אנו בשאלות הנוגעות לעתידנו בעולמנו העברי.

בדברי אלה אשתדל רק להציע תכנית עבודה לכל מסיים ומסיים: עלינו להתמכר ולהתמסר בכל נפשנו לחנוך העברי ולתת לו חלק משלנו; וכל זמן שאנו נחנך את הדור הצעיר ברוח העם, עלינו לתת לו את אהבתנו אנו, לתורתנו, לשפתנו ולארצנו.

בית המדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן, בו קבלנו חנוכנו בתור מורים, יהיה תמיד קדוש בענינו ועבודתנו תתרכז סביבו למען יגדל כבודו בעלם החנוך העברי ויהיה לשם ולתפארת לתלמידיו וחניכיו.

על המסיימים לחזק ולגדל את הסתדרות החניכים, כי רק בשתוף כחות נוכל לפעל לטובת המוסד ולטובת החנוך העברי.

מנחם קלוונר

דוד אייזן

ניו יורק, נ. י.

מיכאל אַרפאַ

ניו יורק, נ. י.

אליהו בזדין

לאנג איילאנד, נ. י.

שמעון גרפשטיין

ברוקלין, נ. י.

יעקב דזוליוס

ברוקלין, נ. י.

נתן ווייז

ברוקלין, נ. י.

מרדכי רפאל וסר

ניו יורק, נ. י.

חיים טשנובר

ברוקלין, נ. י.

ישראל דב לרנר

ברוקלין, נ. י.

אהרן י. מילר

ווסטר, מאסס.

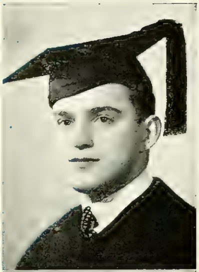
דוד מירסקי

ברוקלין, נ. י.

שבתי פירסט

ניו יורק, נ. י.

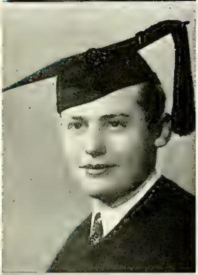
שלמה פעלד

ניו יורק, נ. י.

אברהם קארפ

בראנקס, נ. י.

ישראל קורין

בראנקס, נ. י.

יעקב קסטנבוים

ברוקלין, נ. י.

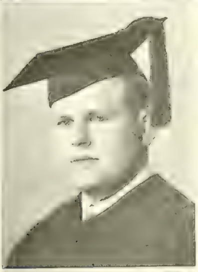
מנחם קלוזנר

ברוקלין, נ. י.

שמעון י. קנובין

ברוקלין, נ. י.

אברהם קנאפף

ניו יורק, נ. י.

נח רוזנבלום

ניו יורק. נ. י.

מי ומי ההולכים

מחלקה מסיימת הולכת ומחלקה שניה באה ובית מדרשנו על מקומו עומד, ומקוים אנו כי עוד ימשיך זמן רב להרביץ תורה ולחנך את הנוער, ויהיה בית היוצר לאומה. אין שום ספק כי השנים שבילינו במוסד תהיינה חרותות על לוח לבנו בצפרן שמיר. אולם טרם פרידתנו נתן סקירה פיליטונית מהמסיימים, שבשבילה נזכור איש את רעהו ולעולם ישאר הקשר בין מסיימי תרצ"ט.

ד ו ד א י י ז ן — הוא בחזקת „האיש בא לגור וישפוט שפוט." זה רק בא למחלקה והנה יוצא בנאומים זועפים וסוערים על תלמידי המחלקה, אבל במהרה ישכך הזעם ויספח אל החבורה, ובעת יכונה בשם „נואם המחלקה."

מ י כ א ל א ר פ א — הוא הענק שבמחלקה בקומתו, ואינו נופל מקומתו גם בגובה הציונים, כי קבל אחד הציונים היותר טובים בבחינות הגמר. חזק ואמין „ארפי".

פ נ ח ס ה ו ר ב י ץ — נתקיים בו מקרא שכתוב „ופני לא יראו", כי לרוב איננו במחלקה. עסוק הוא תמיד „בעבודה" בלשכה, ביחוד לפני „הימים הנוראים" של התלמידים.

נ ת ן ו ו י י ז — אין שום ספק שבלעדיו לא היו התלמידים מבינים את דברי מ.רם עד שווייז אתא והוסיף נופך משלו ואז נתברר הכל.

ה.י, כל צמא לאיזו בדיחה יפה, דרש נעים, או הלצה מצחיקה לכו למים, דהיינו מ ר ד כ י ר פ א ל מ י ם, כי אין לכם בדחן ולץ יותר גדול ממנו. הכתבת שלו היא: חדר „הניר" משעה 11 עד 12 בבוקר.

ח י י ם ט ש נ ו ב ר — הוא „משורר הפנימיה". תמיד מקונן על האנדרלמוסיה השוררת בפנימיה ועל לילות השינה שנדדו מעפעפיו, ותמיד יצעק חמס על תכניות הבחינות. אולם כותב הוא גם שירים אחרים.

ש ל מ ה פ ע ל ד —הוא שתקן המחלקה. תמיד מכין „רשימות" לבני בחינות ואחר בחינות. שותה בצמא את בטויי הד"ר קלוין ותמיד שגור הבטוי על פיו „מה אתה צוחק כל כך, הלא פניך כפני עגל?"

א ב ר ה ם ק נ א פ ף — הוא מופת מוצג על ידי ד"ר קלוין בלמוד התנ"ך, ביחוד בשעת למוד הפרקים על בנות ציון ונשי יהודה: אז פניו צוהלים משמחה והוא נמצא בגן עדן של מטה.

„א ר נ י" מ י ל ר ו „ד ז ש ע ר י" ק ס ט נ ב ו י ם אחים הם. גרים הם יחד בפנימיה ויחד עסקו בעריכת ה„קמנטטור" עד השעות המאוחרות בלילה, ולמחרתו ישנו גם יחדיו במחלקה. כשהאחד קם משנתו השני נופל, וכשזה ער השני ישן.

י ש ר א ל ל ר נ ר — הוא בן הזקונים שבמחלקה. שמו „לרנר", מעיד עליו כי הוא שקדן ובאמת כשמו כן הוא — אחד מהתלמידים המצויינים שבמחלקה.

נ ח ר ו ז נ ב ל ו ם — הוא איש הספרות והציוני שבמחלקה. סופרים אחרים הכיר פנים אל פנים בשהותו בארץ ישראל ותמיד יש לו חומר להתוכח על ארץ ישראל ומפלגותיה.

ש מ ע ו ן ג ר פ ש ט י י ן — עזבנו באמצע השנה, אך הספיק לערוך בהצלחה את ה„לפיד" שהצטיין השנה בתכנו ובחיצוניותו. הראה גם את כחותיו בעריכת „הניר" של אשתקד.

ש מ ע ו ן ק נ ו ב י ין — „קאני" הוא המדינאי והעסקן הצבורי של המחלקה. מראשית דרוך רגלו על סף בית המדרש היה תמיד פעיל בהסתדרות התלמידים. היה גם עורך „הניר" אשתקד והשנה — נשיא הסתדרות התלמידים. חושב ה.א להמשיך בעבודה כזו, כי עומד להבחר בתור סגן־נשיא של הסתדרות הנוער העברי.

י ש ר א ל ק ו ר י ן ו י ע ק ב ד ז ו ל י ו ם — „יאני" הם ספרני המחלקה. בשקידה יתירה עבדו בספריה לתקנה ולהכינה. „ביתם" היה תמיד בית הועד למחלקה ה' וקיימו את המצוה של הכנסת אורחים בזריזות רבה. ביחוד כשרצו „לקצין". הם באמת היו מנכדי אברהם אבינו.

ד ו ד מ י ר ס ק י , א ב ר ה ם ק א ר פ ו ש ב ת י פ י ר ס ט — מהוים את חוט־המשולש של המחלקה. אין לך שעה שהם אינם יחד.

מ . ק ל ו ז נ ר , א . ב י ת ־ ד י ן ו נ ת ן ר ס נ ר — מאחרים לבוא וממהרים לצאת: הללו הם אבות המחלקה, כי כולם נשואים כבר. הצלחה יתירה להם, כי זקוקים הם לה.

המסיים הבינוני בשנת תרצ"ט

הגיל ____________________________ 21
הגבה ____________________________ 5' 8"
המשקל ____________________________ 154

המסיים המכובד ביותר ________________ שמעון קנוביין
המסיים הפופולרי ביותר ________________ מרדכי וסר
המסיים הציוני ביותר ________________ נח רוזנבלום
המסיים הספרותי ביותר ________________ מיכאל ארפא
המסיים המפולפל ביותר ________________ ישראל קורין
מתמיד המחלקה ________________ ישראל לרנר
משורר המחלקה ________________ חיים טשנובר
בלשן המחלקה ________________ יעקב קסטנבוים
נואם המחלקה ________________ דוד אייזן
לץ המחלקה ________________ יעקב דשוליוס
„קופסת־השאלות" של המחלקה ________________ נתן ווייז
ה„פוליטישן" הגדול ביותר __ פנחס הורביין
חוט המשולש ד. מירסקי, ש. פירסט, א. קרפ
„אבות" המחלקה ________ א. בזדין, מ. קלוזנר, נ. רסנר
השנה הקשה ביותר ________________ ג'
השנה המענינת ביותר ________________ ה'
המשורר העברי החביב ביותר ________________ ח. נ. ביאליק
הסופר העברי החביב ביותר ________________ י. ח. ברנר
השיר החביב ביותר ________________ ימי הבינים מתקרבים
הספור החביב ביותר __ __ מוטיל בן פיסי החזן
העתון העברי החביב ביותר ________ „הארץ"
כותבת העמוד החביב ביותר ________ דורותהי טהומפסון
האמריקאי שפעל ביותר לטובת העם העברי_הנשיא פ. ד. רוזולט
היהודי הגדול ביותר בעולם ________________ החלוץ

ספרות

תוכן הענינים

„אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה, שנאמר: ושרת בשם ה׳ אלהיו—איזהו שרות בששם? הוי אומר: ז ה ש י ר ה".

„רב מתנה אמר: מכאן: תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה לבטוב לבב—איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב? הוי אומר: ז ה ש י ר ה".

(ערכי׳ יא.)

מיכאל ארפא

על נחיצות השירה

השירה, היא רכושו היותר עתיק של האדם. ש י ר ת ה א ד ם ה י א ע צ ם ה י י ו. היא בבואת רגשותיו, שאיפותיו, געגועיו, נצחונותיו ומפלותיו. א ם א י ן ש י ר ה א י ן א ד ם.

ככל אמנות השירה היא הבעה של רגשות האדם ומהלך חייו בצורתם היותר תמציתית. היא סמל הרוחניות שלו, של עצם מהותו, של יתרון הושיו על שאר בריות הטבע.

בכלל אין אמנות נשגבה ותמימה באה אלא מתוך התפרצות של רגשים צרופים התובעים בטוי. כן גם נוצרת השירה. כל שירי העם וספוריו — שהם מופתים לשירתו היותר נעלה — נוצרו רק מתוך התפרצות שלא מדעת. אין יודע מקורם ומחוללם.

השירה היא הכרחית. ב ה ע ד ר ה ח ס ר י ם ה י ו פ י ו ה ר ו מ מ ו ת — ת ב ל י ן ה ח י י ם. ח ס ר י ם ח י י ם א נ ו ש י י ם.

בצורתה הפרטית שלובשת בנפש כל בן אדם היא המחיצה המבדילה סוף סוף בין יתרון החיים וההתאבדות.

השירה היא הכח המגרה את האדם והנותן לו מרץ למרוד בגורלו, לשאוף להטבת מצבו, לשכלול חייו.

ב ל ע ד י ה, כבלעדי כל אמנות, ה ח י י ם א ך ס י ו ט א י ן ק ץ, ר צ ה ת מ י ד י.

„אמר רב חננאל אמר רב: אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה ע ד ש י א מ ר ו י ש ר א ל ל מ ט ה, שנאמר: ברן יחד כוכבי בקר; ואחר כך—ויריעו כל בני אלהים".

(חולי צא:)

מרדכי רפאל וסר

מספר אוכלסי ישראל במשך הדורות

ידיעות בנוגע למספר היהודים בימים הקדמונים מוצאים אנחנו בכתבי הקדש. בשמות יב׳ לז׳ נאמר: „ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף", כלומר, זה היה מספר הגברים יוצאי הצבא בלבד, מבלי לקחת בחשבון את הנשים והטף, כמו שנאמר בבמדבר א׳, כ׳: „כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא".

בבמדבר א׳, מו׳ מובא המספר של יוצאי־מצרים ביותר דיוק — „ויהיו כל הפקדים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים" (603,550). מכפר זה אינו מכנים בחשבון גם את הלויים, כמו שנאמר בפסוק הבא: „והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם". מזה משערים שהמספר הכללי של היהודים עם נשיהם וטפם היה בימי משה (כ־1400 לפס"ה) יותר משני מליונים נפש.

מימי מלכות דוד ידועים לנו המספרים האלו. בדברי הימים א׳ כא׳, ה׳ ו׳ כתוב: „ויתן יואב את מספר מפקד העם אל דוד ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף איש שלף חרב (1,100,000) ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף איש שלף הרב (470,000) ולוי ובנימין לא פקד בתוכם". אם נחבר את אלו מישראל ויהודה נקבל 1,570,000 איש שלפי הרב. כמובן במספר זה אינן נכללות הנשים והטף וגם לא בני שבט לוי ובנימין. מזה יש לשער שמספר אוכלסי ישראל בימי מלכות דוד הגיע לארבעה מליון נפש. ישובים עברים הוץ מארין ישראל כמעט שלא היו עוד בזמן ההוא.

בנוגע למספר היהודים מזמן זה עד שיבת ציון מגלות בבל, נזכר מעט בכתבי הקדש. בספר עזרא ב׳, סד׳ כתוב: „כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים" (42,360) כלומר, זה היה מספר שבי־ציון בערך בשנת 537 לפס"ה. בחשבון זה כמובן לא הוכנסו עשרת השבטים שהגלו ממלכות ישראל על ידי סנחריב מלך אשור בשנת 722 לפס"ה. זה היה רק חלק קטן מגולי בבל שחזר לארין ישראל, הרוב נשארו בבבל. אולם נמצאו בזמן הזה גם ישובי־יהודים במצרים וישובים קטנים בערב, בצפון אפריקה, באסיה הקטנה ובארצות דרום אירופה.

הידיעות בנוגע למספר היהודים מעטות הן גם בתקופה הבאה, מימי שיבת ציון עד תקופת חורבן בית שני. יוסף בן מתתיהו בספרו „תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים" 1) כותב כדברים האלה:

> „ומספר השבוים, אשר נתפשו בכל עת המלחמה, היה תשע רבבות ושבעת אלפים (97,000), ומספר המתים בכל עת המצור היה מאה ועשרים רבוא (1,200,000). רובם יהודים, אך לא ילידי המקום (ירושלים). כי מכל עברים נאספו אנשים אל ירושלים למועד חג המצות, ופתאום סגרה עליהם המלחמה . . . "
>
> „. . . ואמנם לא נבצר מירושלים מלהכיל המון עצום כזה, והדבר הזה נגלה כאשר מנה צסטיוס 2) את היהודים. כי ברצות צסטיוס להראות את תפארת ירושלים לקיסר נירון למען אשר לא יבוז לעם היהודים, בקש את הכהנים למצא את מספר העם הגדול, אם יש הדבר לאל־ידם . . ."
>
> „. . . והנה הגיע החג הנקרא פסח (פסחא), אשר בו היהודים מקריבים זבחים מתשע שעות עד אחת־עשרה שעה, והחבורה הנמנית על קרבן אחד לא מעטה

1) הוצאת שטיבל, ספר ששי, פרק טי, דף שס"ג.

2) הכונה לנציב קסטיוס־גלוס, כעשר שנים לפני החורבן.

מעשרה אנשים כי לא יכול אדם לאכל מבשר הקרבן לבדו ורבים הצטרפו גם לחבורות בנות עשרים איש, והכהנים מנו את הזבחים ומספרם היה עשרים וחמשה רבוא וחמשת אלפים ושש מאות (255,600), והמקריבים אותם היו אנשים טהורים, אשר התקדשו לחג, כי למצרעים ולזבים ולנשים דוות וליתר הטמאים היה אסור לאכל מבשר הזבח."

גם בתלמוד 3) מובא המקרה הזה:

„פעם אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מנויין של אוכלסין ואמר להם לכהנים הפרישו לי כוליא מכל פסח ופסח והפרישו לו שש מאות אלף זוגות (1,200 000) של כוליות כפלים כיוצאי מצרים ואין לך כל פסח ופסח שלא היו עליו יותר מעשרה מנויין חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה".

מספרים אלו כמובן צריכים עוד להכפל לכל הפחות בעשרה, כמספר האנשים שנמנו על כל זבח, ואז נקבל שלפי יוסיפוס פלויום לקחו חלק בזבחים יותר משני מליונים וחצי אנשים ולפי הגמרא — שנים־עשר מליון. לפי הד"ר רופין היה מספר היהודים בארץ ישראל בזמן חורבן בית שני מחמשה עד ששה מליונים נפש.

אחרי החורבן נתפזרו היהודים לארצות הגלות והגדילו את המרכזים שהתקיימו כבר במצרים, בבל, סוריה, רומא וישובים חדשים התחילו להתפתח בערי אסיה הקטנה, באיי הים התיכון וגם בנקודות מסביב לים השחור. במאה השלישית אחס"ה מתפתח המרכז בבבל ועולה למדרגה גבוהה עד מאד. לפי ד"ר בארון 4) גרו בגבולות האמפריה הרומאית חוץ מארץ ישראל כארבעה מליונים יהודים ובארץ ישראל, בבל ועוד מקומות אחרים גרו עוד כארבעה מליונים. לפי זה הגיע המספר הכללי של היהודים בערך לשמונה מליונים נפש.

רוב הישוב היהודי התרכז בערים וביחוד בערי המסחר והתרבות. מוצאים אנחנו ערים שאוכלסי היהודים בהן היו גדולים מאד. מיטערים שבמשך המאה הראשונה גרו באלכסנדריה אשר במצרים כ־200,000 יהודים בתוך ישוב כללי של 500,000, כלומר, כמעט החצי. ובאמת אמרו על עיר זו שהיתה עיר־יהודית כמו שהיתה עיר־יונית.

עם התגברותה והתפשטותה של הדת הנוצרית מתחילה תקופה של צרות ונגישות ליהודים, אשר בלי כל ספק השפיעו גם על מספרם והתרבותם. לכל המקומות החדשים שנדד ובא היהודי, ראו בו יושבי הארץ רק את בן העם „שהצליב את ישו", כי לפי מצב השכלתם השפל לא חפצו וגם לא יכלו לדעת ולהבין את קורות היהודים ויהדותם. בהשפעתה והוראתה של הכנסיה הנוצרית היה היחס של התושבים ליהודים יחס של נקמה ונטירה בעם קשה ערף זה „שהרג את בן האלהים".

מהתחלת המאה הששית עד סוף ימי הבינים, יכולים אנו לסמן את הזמן הזה בתור שנים של נדודים וצרות לעם ישראל. כמובן, נמצאו תקופות, ארצות ומלכים אשר יחסם אל היהודים היה טוב, כמו למשל שלטון קרלוס הגדול ובנו לודוויג (770־830 אחס"ה), תקופת תור־הזהב של היהודים בספרד (משנת 910 עד 1220), אך אלו נראו לגבי כל הרדיפות הנוראות כיוצאים מן הכלל.

מהמאה העשירית עד המאה השלש־עשרה מוצאים אנחנו ישוב מזהיר של יהודים בספרד. תחת המושלמים, היהודים היו יכולים להתפשט ולהתרבות יותר מאשר תחת הנוצרים הקנאים. תחת הגנת וחסות הכליף והתנאים הנוחים, היה הרבוי הטבעי של היהודים גדול והספיק גם ליסד מרכזים וישובים גדולים בהרבה מערי ספרד. בזמן הזה, כידוע, שוררת גם עליה ופריחה בתרבות העברית תחת הערבים ודי רק להזכיר את השמות של ר' שמואל הנגיד,

3) פסחים סד: ב' ותוספתא פרק ד' סעיף יב'.

4) *Baron, S. "Social and Religious History of the Jews" Vol. I, p.* 128.

שלמה אבן גבירול, ר' יהודה הלוי והרמב"ם שחיו ופעלו בתקופה הזאת, „תור־הזהב" ליהודים בספרד.

אך בסוף תקופה זו, בסוף המאה ה־12 ובמשך המאה ה־13, חדר שלטון הנוצרים לספרד: המצב התמידי של התנגשויות ומלחמות בין האיסלם והנצריות, ההתפשטות העזה של האי־סבלנות מצד הנוצרים, קורות ותוצאות הנוראות של מסעי הצלב, גרמו והביאו לידי ירידה מחרידה במצב התרבותי, הכלכלי, והמדיני של הערבים וביחד עם זה גם של היהודים.

במאה ה־12 יש לנו ידיעות מאוכלסי ישראל על ידי נוסעים שהיו עוברים בארצות רבות והיו חוקרים שם בישובי ישראל ובחייהם. אחד כזה הוא בנימין הנוסע מטולידו, שיצא למסעותיו מספרד ובקר הרבה ארצות שבהן ישבו היהודים. בספר מסעותיו הוא מוסר את מספרם של היהודים בכל עיר שבקר. מספר כל האוכלסים כפי שבנימין מוסר בספרו, אחרי שמחברים את כל המקומות עולה לערך ל־700,000 משפחות, ומפני שלא בקר את כל המקומות שגרו בהם יהודים משערים 5) כי מספר היהודים בזמן ההוא עלה משלשה עד ארבעה מליונים נפש.

עם התחלת ימי הבינים מתחילה תקופה טרגית בחיי עם ישראל וגם בחיי העמים האחרים. הרבוי והגידול הכללי של התושבים באירופה היה קטן מאד. התמותה הרבה והמגפות הנוראות והתכופות והמלחמות השונות שארכו שנים רבות, היו עושים שמות באוכלסי אירופה והיו משמידים הרבה יותר אנשים מאשר הרבוי הטבעי היה עולה.

אוכלסי היהודים לא התרבו ביותר, מפני שרובם ישבו בערים והתנאים בערים בימי הבינים היו נוראים: לא היו כל השגחות סניטריות בעיר וכמובן היתה התמותה גדולה עד למאד. המחלות המתדבקות השונות והמגפות הנוראות מצאו את העיר למקום מצוין להתפשטותן. ביחוד גדל וגבר מספר התינוקות המתים ורוב התינוקות היו מתים בשנה הראשונה לחייהם.

נפלא הוא הדבר שהמספר והאחוז של המתים העברים היה בהרבה יותר קטן מזה של הנוצרים. המגפה השחורה ששלטה כמעט בכל ארצות אירופה בשנים 1347-1350 השמידה כחלק רביעי מכל תושבי אירופה.

היהודים גרו אז מובדלים ונעולים בין חומות הגיטו ומפני הסבות הבאות היתה מתכנת התמותה של היהודים הרבה יותר קטנה, והופעה זו היא היא שגרמה להאשמה שתלו ביהודים שהם מרעילים את הבאירות בשכונות הנוצרים והם הגורמים למגפות הנוראות הללו.

המצב הכלכלי של היהודים בזמן ההוא, סדור הצדקות בקהילות וההבנה היותר רבה בעניני רפואה והשגחה היגיאנית, המסירות של ההורים העברים לילדיהם, טהרת חיי המשפחה היחידה במינה בישראל גרמו, למרות זה שרוב היהודים גרו בערים ששם שלט השטן בכל תקפו ועוזו, שהתמותה בין היהודים תהיה בהרבה פחותה מאשר אצל הנוצרים והקטינו את חללי ישראל בכל המגפות הנוראות האלו.

עוד סיבה חשובה מאד שהקטינה את התמותה בין היהודים בימי המגפות האלו היא דתם של ישראל ומצוותיה: נטילת הידיים הרבה פעמים ביום וביחוד לפני האכילה, ההבחנה הזהירה במזון, יום השבת שהוא יום שלם של מנוחה בכל שבוע ועוד הרבה כאלו העלו בהרבה מאד את ההתנגדות־הגופנית והקטינו את ההתדבקות במחלות ומגפות האלו.

נוסף על צרות ופגעים אלו מצד הטבע היו עוד היהודים סובלים מרדיפות, נגישות והריגות שונות שגם אלו עשו שמות במספר אוכלסי ישראל והקטינו מאד את מספרם.

גורם אחר להקטנת מספר היהודים הם גזירות השמד שרבים לא יכלו לעמד בנסיון וקבלו עליהם את הדת הנוצרית.

5) ד"ר א. רופין, „הסוציולוגיה של היהודים". חלק א', דף 52.

המצב של אי־בטחון בחיי היהודים בשנות ימי הבינים האחרונים, הגירושים הפתאומיים והתכופים (גירוש אנגליה בשנת 1290, גירוש צרפת ב־1306 וגם ב־1391, גירוש ספרד ב־1492, גירוש פורטוגל ב־1497 ואחרים) שהכריחו את היהודים להשאיר את כל רכושם ולברח כדי להציל את נפשותיהם בזמן קצר, היו מכריחים אותם למכר את כל רכושם, שלא יכלו לקחת עמהם, כמעט בחינם. סוג של חיים בלתי־נורמליים כאלו בלי כל ספק מונעים בעד האפשרות להיי משפחה נורמליים וריבוי טבעי נורמלי.

טרגדיה גדולה בתולדות ישראל התחוללה אז על היהודים באוקריינה העכשוית, חלק של פולניה אז. מתכון אני לשחיטות של ת"ח ות"ט (1648,1649). הקוזקים תחת מנהיגם בוגדן חמלניצקי ערכו אז טביחות נוראות בבני ישראל במזרח אירופה. עדות שלמות של יהודים נפלו חלל תחת חרב הקוזקים. די רק להזכיר הערים נארול מקום ש־12,000 יהודים נשחטו, בפולונא 10,000, בנימירוב 6,000, בבאר 3,000 בטולטשין 2,000 והרבה אחרות. סך הכל של הפרעות האלו ביהודים היה נורא: מאות קהילות ישראל וישובים רבים נחרבו; יותר מ־300,000 יהודים נפלו חללים, ורוב האחרים הנשארים בחיים היו צריכים לקחת את מקל הנדידה בידיהם ולחפש אחרי מקומות ישוב חדשים.

כמובן בתנאים כאלו מספר אוכלסי ישראל ירד למספרים מסוכנים עד מאד. מספר היהודים הכללי בזמן ההוא היה פחות ממליון נפש.

תקופה זו, מתחילת המאה ה־16 עד סוף גזירות ת"ח ות"ט, היתה הכי רעה בתולדות היהדות האירופאית. מעולם לא תכפו הרדיפות, הטביחות והגירושים נגד היהודים באופן כה כביר. אך תקופה זו נחשבת גם לנוראה ליתר תושבי אירופה, כי בה נחרב החלק הרביעי של כל תושבי אירופה ואוכלסיה.

עם התפרצות המהפכה הצרפתית התפשטה רוח האמנסיפציה בין כל מדינות אירופה וכמובן זה גם השפיע לטובה על עם ישראל ובולטת מאד היא ההתרבות המפליאה באוכלסי ישראל. בשנת 1825 עלה שוב מספר היהודים באירופה והגיע ל־3,281,000 (לפי יעקב לעשצינסקי) ובשנת 1840 הגיע מספרם ל־1/2—4 מליון.

לפי המספרים שנתפרסמו על ידי הממשלה ברוסיה הגיע מספר היהודים במדינה זו בשנת 1847 (פולין אינה נכנסת כאן בחשבון) ל־1,188,646 נפשות. בשנת 1867 פרסמה הממשלה הרוסית ספר סטטיסטיקות וקבעה את מספר היהודים כדלקמן: 6)

רוסיה האירופאית (בלי פולניה) —	1,829,100 יהודים	בין 63,658,934 נפש בכלל
פולין — — — — — — — — —	783,079 יהודים	בין 5,705,607 נפש בכלל
קוקז — — — — — — — — —	23,227 יהודים	בין 4,583,640 נפש בכלל
סיביר — — — — — — — — —	11,400 יהודים	בין 3,327,627 נפש בכלל
סך הכל —	2,646,806 יהודים	בין 77,275,808 נפש בכלל

כלומר, היהודים היו מהוים כ־3.5% מכל התושבים של רוסיה. חושבים שהמספרים האלו היו מינימליים, מפני שהרבה מהיהודים היו משתמטים מלהפקד, בפחדם מפני עבודת הצבא ומפני המסים, ולכן מספר היהודים בודאי היה גדול מזה.

מענין מאד להתבונן ליחס שבין אוכלסי ישראל ובין מספר הכללי של תושבי התבל ואירופה. משערים 7), שבשנת 1650 היו באירופה 100,000,000 תושבים, או חלק חמשי

6) ד"ר א. רופין „הסוציולוגיה של היהודים.

מכל תושבי התבל. בזמן הזה, תיכף אחרי ת"ח ות"ט, גרו באירופה כ־650,000 יהודים וביתר חלקי העולם עוד כ־250,000. היחס בין אוכלסי היהודים ואוכלסי כל העולם היה פחות מ־0.2% ויחסם לתושבי אירופה היה 0.65%. אחרי 1848 עלה מספר תושבי העולם יותר מבליון (1,000,000,000) ומספר היהודים בעולם היה כ־1/2—4 מליון, כלומר כ־0.45%. ומספר תושבי אירופה עלה אז ל־250,000,000 נפש, ומספר יהודי אירופה ל־3,700,000, כלומר 1.5%.

ממספרים אלו רואים אנחנו שבזמן שמספר תושבי העולם נכפל במשך הזמן הזה ותושבי אירופה נתרבו ל־250%, היהודים בעולם נתרבו ל־500% ויהודי אירופה ל־600%.

ההופעות והיחסים האלו נמשכו והתקימו כמעט עד לשנים האחרונות.

סיבה חשובה ליחס זה בין כמות היהודים והנוצרים בזמן ההוא היא זו: סוף המאה ה־18 וכל המאה ה־19 מסמנים את המהפכה־התעשיתית וזה הביא לידי רכוז התושבים יותר בערים מאשר בכפרים. היהודים שרובם כבר הסתגלו לחיי העיר, לא סבלו בבא המהפכה התעשיתית כל כך הרבה כמו הנוצרים שלא הסתגלו עוד לחיי העיר החדשים. צפיפות התושבים בערים, האויר המחניק והמלא עשן מבתי החרשת, וסוגי העבודה החדשים לא השפיעו כל כך הרבה לרעה על היהודים כמו על הנוצרים, מפני שהיהודים היו כבר רגילים לזאת משנים קדומות ולכן לא סבלו כל כך הרבה, בו בזמן שהנוצרים שהתחילו לבוא בהמונים מהכפרים אל הערים ושלא היו רגילים לכל התנאים החדשים האלו, היו מתים במספרים גדולים.

מתקופה זו והלאה מוצאים אנחנו שמספר היהודים עולה יותר ויותר ובזמנים קצרים: בשנת 1900 נקבע מספרם של היהודים בעולם ל־1/2—10 מליון נפש. בשנת 1897 נערך מפקד עם ברוסיה ומספרם של בני ישראל נקבע ל־5,200,000 נפש; כלומר, היהדות הרוסית הותה את החצי של כל היהודים. בשנת 1910 נקבע מספר היהודים בעולם ל־12,700,000, בשנת 1925 ל־14,800,000 ובשנת 1930 ל־15,900,000. מספר זה הוא גם כן הכי גדול שישראל מנה באיזו תקופה קודמת שהיא.

מזה יכולים אנו לראות שבמשך 300 שנה עלה מספר היהודים מהנקודה הכי נמוכה להכי גבוהה בתולדות ישראל.

בשנים האחרונות רואים אנחנו ירידה ביחס זה. מספר תושבי התבל בשנת 1936 עלה בערך ל־1,900,000,000 נפש, ומהם כ־500,000,000 ישבו באירופה. מספר היהודים בעולם הגיע בערך ל־16 מליון ומהם כ־10 מליון באירופה; כלומר, מספר היהודים בעולם מהוה כ־0.8% ובאירופה 2%.

ד"ר א. רופין אומר כדברים האלו: 8)

„אלמלא היה יחסם המספרי של היהודים לשאר האוכלסים נשאר כמו שהיה בזמן אבגוסטוס־קיסר, היו צריכים להמצא עכשיו בשטח התרבות האירופאית לא 16 מליונים, כי אם 75 מליונים יהודים".

8) שם, חלק א׳ דף 58.

7) *Baron, S. "Social and Religious History of the Jews" Vol. I, p. 165.*

לפי הערכות האחרונות 9), המספר של היהודים בכל העולם מגיע ל־15,290,983 ונח־לקים באופן כזה:

באירופה גרים	9,137,051	ומהוים 59.75%
באמריקה גרים	4,740,848	ומהוים 31.00%
באסיה גרים	785,133	ומהוים 5.13%
באפריקה גרים	601,797	ומהוים 3.94%
באוסטרליה גרים	26,954	ומהוים 0.18%

בארצות הברית של אמריקה הצפונית, שזה עכשיו הקבוץ הכי גדול של יהודים בעולם, גרים כ־1/2—4 מליונים יהודים.

כיום עוברת על עם ישראל אחת התקופות הכי גרועות בתולדותיו. אחת הבעיות הכי מדאיגות וחשובות העומדת על הפרק הוא הרבוי הביאולוגי או הטבעי המתמעט באופן מהיר בתקופה זו. הפוריות הגדולה שהביאה לידי רבוי ישראל באופן כה מזהיר במשך 300 השנים האחרונות, הולכת ונפחתת משנה לשנה בזמננו אלו.

בהרבה ארצות וביחוד ארצות המערב של אירופה, ויכולים גם להכנים בחשבון את אמריקה, הרבוי הטבעי של היהודים נתמעט עד למאד. מפני המצב הפוליטי והכלכלי הגרוע מאד של רוב היהודים ברוב ארצות אירופה, התנאים הם בלתי מתאימים כלל וכלל לחיי משפחה נורמליים וכמובן התוצאה היא שהפוריות מתקטנת עד למאד.

נתן ווייז

שיר ידידות לטבע

א.

הלא תשאלו מה לי ולטבע,
הן לא אמן אני של עט או של צבע,
לכן אגיד לכם, רבותי, דבר־מה:
מהתן קרוב מאד אני לחמה.

ב.

ידידה טובה זו תדיר לי קורצת
ומנשקתני נשיקה נמרצת.
אילו היה קו דאר אליה מתוה,
יום־יום ממני מכתב הן היה שלוח.

ג.

שושן בדש מעילי לתחוב—
האח, מה נעים ומה טוב!
מכרים יראו וכן יתמהו;
זרים יחקרו: מי הוא ומה הוא?

ד.

ועוטה כשלמה אהיה השיבות
בעיני יפות הוצות ברודוויי הכבוגות הביבות,
חביבות—כן, נדיבות—לא,
לכל רמש וצרצר—הצרצור שלו.

ה.

לא מצאתי לגוף טוב מריח הברושים
ומלעיסת שזיפים יבשים,
ליהנות משני אלה אני אין בכל כחי,
כי על כן הובב הטבע אנכי.

ו.

הדבדבניות גם הן מה חביבות
כשאמי ממלאה בהן הלביבות.
עכשו לא תקשו עוד, מבטחני,
מה לגברתי לטבע ולי עבדה אני.

9) *American Jewish Year Book*, 1938, p. 544.

שמעון לייב עקשטיין

על השיבה לתנ"ך

כרוז הוכרז מטעם הועד הלאומי בארץ ישראל בדרישה מהיהודים בכל ארצות פזוריהם לשוב אל ספר הספרים — התנ"ך, כלומר שהתנ"ך יהיה נקרא, נלמד ונשנה בכל יום ויום בקבוצות, בחוגים וביחידות, כעין למוד הדף היומי בתלמוד שנקבע מכבר ע"י גדולי התורה ועמודי היהדות מדור דור.

דבר יפה ונשגב היא שיבה זו אל המקור הכי קדמון של תורתנו ומסורתנו, אל אותו הספר הנצחי שיצר וגדל את המוסר העולמי הכללי המקובל בין עמי העולם ושהעניק כבוד וגדולה במדה לא מעטה (כמובן בעיני חסידי אומות העולם) לראש עמנו, יוצר התנ"ך ומחוללו. הלא באור בהיר ובלתי נדעך האיר הספר הפלאי הזה את חשכת גלותנו ומרירותה והוא אשר הוסיף טעם ומתיקות לחיינו היום — יומיים הדלים והתפלים, ממנו שאבנו אותו הכח העצום והכביר להחזיק מעמד בכל תהפוכות הגורל ועל אף כל התלאות הקשות והמרות הבאות עלינו, והוא הוא המעורר אותנו גם עכשו בכל עת ובכל שעה לקוות לשחרור עמנו ולפדות מולדתנו.

לכאורה הלא כה פשוט וטבעי פרושו של כרוז זה עד שכדומני לא היה צורך כלל בכרוז עצמו. ובכל זאת הבה ננסה נא לרגע קט להיות נאמנים לעצמנו ולשאל: כלפי מי מכוון הכרוז הזה? — האם כלפי אותו הדור הצעיר שנתחנך על „טהרת" הציביליזציה הכללית ופוטם בכל מיני תורות של רדיקליזם וליברליזם מלבד תורת החפש האמתי והקדמה האמתית של התנ"ך? — מסופקני מאדם אם הכרוז יגיע אליהם ואם גם יגיע, הרי ודאי יעברו עליו בבטול כמו שהם עוברים על הרבה כרוזים ממין כזה — של שיבה אל היהדות — כי יסוד תורתם הוא, כביכול השויון ומכיון שהתנ"ך מחשב אותנו לעם של „אתה בחרתנו", הרי זה בלבד פוסלו בעיניהם, אף כי הם מודים במדה ידועה בתועלתו הכללית. או המכוון הכרוז לאלה שגודלו וחונכו בבתי ת"ת ובישיבות ושכל הוויתם היהודית והאנושית ספוגה רוח התנ"ך ושלא רק הלך מחשבותיהם, אלא שגם תבנית כל חייהם היא לפי דרכי התנ"ך ומסורתו? — יש לפקפק אם בשבילם היה כדאי להרעיש את העולם בכרוז של שיבה אל התנ"ך. כי אכן, מה היא תועלת הלמוד אם לא המעשה, וכלום אין הלמודים, מבלעדי המעשים המלווים אותם, כגוף בלי נשמה, כאותיות פורחות באויר, וההלכה היש לה איזה ערך בלי המצוה המעשית האוחזת בעקבה? — ונהיה נא גלויי לב להגיד כי אף הדור הצעיר המתגדל על התנ"ך והמתחנך בו, הצווים המעשיים שבספר בכל זאת רפויים בידו ואינם תופשים בחייו את מקומם הראוי להם. הצד ההסטורי והפיוטי שבספר הספרים של עמנו תופש בחנוכו יותר מקום מקדושתו ובתור ספר המכיל סדר חיים ידוע ולא סגי בזה.

אין השיבה אל הספר הקדוש תמימה ושלמה, אלא אם כן היא אינה מסתפקת בשקידה ובלמוד גרידא, אלא חותרת בכל עוז להשיב לנו את הקדושה המסורתית שבחיי יום יום שספר הספרים מתוה לנו.

דוד אייזן

חורבן פראג

החיה הנאצית שטרפה את טשיכוסלובקיה אוכלת בכל פה את היהודים שאתמול עוד שאפו מעט רוח. בערך 350,000 נמצאים כיום במדינה הקרועה והשסועה לגזרים וכולם תפוסים במלכודת. ביום הכנס היטלר לפראג, חגג את „נצחונותיו" במאסרם של אלפי יהודים, בזיזת רכושם וקפוח זכויותיהם. כשלש מאות יהודים התאבדו ביום אחד. עתה כשחוקי נירנברג כבר חלים על יהודי ביהם ומורביה, והם עומדים מחוץ לחוק כיתר אחיהם ב„רייך" שופכים הנאצים עליהם את כל חרונם. מגרשים אותם מבתיהם בערים ובכפרים, ובהגיעם אל הגבול מחזירים אותם למקומותיהם כדי להתעלל בהם.

אבדן טשיכו־סלובקיה זעזע את הלבבות עוד יותר מאנוס אוסטריה. לנו היהודים אבד האי האחרון באירופה התיכונית ובכבוש פראג חרב לנו המרכז האחרון בארץ, שלמעלה מאלף שנים היה קיים בה ישוב יהודי. חורבן קהלת ישראל בפראג נגע עד עמקי נפשותינו, כי בזכות האגדות הרבות ושירי־העלילה שנרקמו מחיי הגיטו הפראגית התקשרנו עם פראג, עד שראינו אותה כעיר יהודית. כבירת ביהם תופסת פראג מקום חשוב בדברי ימינו בכל הדורות והתקופות, החל מראשית ישוב היהודים באשכנז ועד אבדן חסנה הלאומי של טשיכו־סלובקיה.

כמרבית הישובים היהודיים הקדמונים באירופה לוטה גם ראשית הישוב היהודי בפראג בערפל. לפי אגדה ישבו היהודים בפראג עוד בימי הבית השני. בית הכנסת העתיק־החדש, היפה והמהולל נבנה מאבנים שהיהודים הביאו אותם מירושלים ומזה גם השם „אלט־ניי שול" שנשתבש מ„על תנאי", כי בוניו התנו בעת הנחת אבן־היסוד תנאי שבית הכנסת נבנה לשעה בתנאי שישובו לציון עירם. אגדה כזו מרחפת גם על בית הקברות העתיק בפראג. האגדות האלו שאמנם אף שמין הגרעין ההסטורי שבהן מסופק הוא, אפשר בכל זאת ללמד מהן על קדמות הישוב היהודי בפראג בכלל. לפי דברי חוקרים אחדים, כבר נמצאו יהודים רבים בפראג במאות הראשונות לספירה הנוצרית והיהודים גם עזרו לנוצרים להתגבר על עם הארץ שהיו עובדי אלילים. הנוצרים התיחסו בראשונה באיבה ליהודים אבל בהוכחם בעזרתם לעם הארץ, נתנו להם זכויות שונות, וגם הרשו להם לסחור בארץ, ומזה גם פשט הישוב היהודי בכל רחבי ביהם.

תעודה על מציאות יהודים בפראג במאה העשירית היא הזכרת שמו של התייר איברהים בן יעקב שנמצא בשנת 906 בימי היריד בפראג לממכר עבדים. בשנת 1187 נמצא בה התייר המפורסם ר' פתחיה מרגנשבורג ומפראג גם התחיל את סבובו בעולם.

עד המאה הי"ד לא ידוע מרדיפות על יהודי פראג. בימי מסע הצלב בשנת 1099 עברה הכוס גם על יהודי פראג, כי הצלבנים התנפלו על הפרבר היהודי, והכריחו את תושביו, להמיר את דתם, ויהודים רבים המירו אז את דתם. אולם בימי מסע הצלב השלישי עמדו היהודים על נפשם ונלחמו עם הצלבנים, שבפעם הזאת לא דרשו את נפשם כי אם את רכושם. היהודים גרשו אותם ביד חזקה.

בשנת 1336 סבלו בפעם הראשונה יהודי פראג מעלילות דם. יהודים אחדים הועלו אז על המוקד, ובית הכנסת נותץ בידי ההמון. מאז התחילו היהודים לסבול מגזירות שונות,

אולם האסון היותר גדול בא עליהם בשנת 1389 לספירה הנוצרית. בי"ח באפריל לחג ה„פסחא" הנוצרי, עבר כומר נוצרי דרך השכונה היהודית, לבקר חולה נוצרי נוטה למות לאמר אתו את הודוי לפני מותו. בידו נשא את כלי־הקודש שלו ואת „עוגת הקודש", ואחריו הלכו מלווים נוצריים. ברחוב צחקו אז ילדים עבריים ובהשליכם צרורות עפר ואבנים איש אל רעהו פגעה במקרה אבן קטנה בכומר. הוא ומלוויו התחילו להכות את הילדים, ולקול צעקותיהם יצאו הוריהם והצילו אותם מידי מכיהם. הדבר הזה הרגיז מאד את הכומר והתחיל להסית את ההמון להתנפל על היהודים באמרו להם שהיהודים חללו בכונה את עוגת הקודש. ההמון חדר לרחוב היהודים ודרש מהם להמיר את דתם ובמאנם לשמוע בקולם הציתו את בתיהם באש והרגו כשלשת אלפים יהודים. רבים, וביניהם גם רב העיר, המיתו את עצמם בשחטם בראשונה את נשיהם וילדיהם כדי שלא יפלו בידי ההמון.

ההמון הפרוע שרף את בתי הכנסיות, קרע את ספרי התורה וטמא את גויליהם. אחרי רוותם את צמאונם בדם יהודים מהרו ללכת לבית הקברות להנקם במתים. הם נתצו את המצבות, הוציאו את המתים מקבריהם ואחרי שפשטו מעליהם את תכריכיהם, סחבו אותם לתוך העיר והניחום ערומים ברחובות. פרעות אלו עוררו את חמת האפפיור ויציא אגרת לחדש את פקודת בונוצטיוס הרביעי האוסרת לנוצרים לאנס את היהודים להמיר את דתם, או לשאת ולתת עמהם ביום חגם. אבל ונצל קיסר אשכנז, שמשל אז על בוהמיה, הגין על הפורעים באמרו שהיהודים ראוים לעונש זה, מפני שעזבו בשבוע של „פסחא" את בתיהם וחללו בזה את רגשותיהם. וסמך בהגנתו על אחד מחוקי הכנסיה האוסר על היהודים להפגש עם הנוצרים בימי חג הפסחא שלהם. (באמת הוצא חוק זה לטובת היהודים, כדי למניע התנגשות וקרבות העלולות להתפרץ בשעת התלהבות). הקיסר ענש את הפורעים רק בזה שהטיל עליהם להשיב את הכסף והתכשיטים ששדדו מבתי היהודים.

במלחמת ההוסטים עם הקטולים עזרו יהודי פראג להוסטים, אבל הללו היו כפויי טובה ליהודים, ובנפול פראג בידיהם ערכו פרעות על היהודים ובזזו את רכושם. ואולם למרות הגזירות והרדיפות גדל הישוב היהודי בפראג ומהמאה הט"ו ואילך נחשבה פראג „לעיר ואם בישראל" לקהילות ישראל באשכנז.

יש שהממשלה זכתה אותם בזכויות מיוחדות והם הורשו לחיות חיים עמצאיים. הגיטו היהודי היתה עיר בפני עצמה ומכפנים לחומותיה שלטה מעין ממשלה יהודית. אולם בשנת 1737 גורשו היהודים מפראג ואחרי הגירוש הורע המצב הכלכלי ואזרחי העיר פנו בבקשה לקיסרית להרשות ליהודים לשוב לפראג. בשנת 1748 ניתן להם הרשיון לשוב בתנאי שיחד עם יהודי מורביה ושלזיה ישלמו מס שנתי של שלש מאות אלף זהובים נוספים על המסים הרגילים. את המס הזה היו משלמים עד שנת 1848. יהודי פראג הצטיינו גם בגבורתם ובימי מלחמת שלשים השנה נלחמו בשודים שצרו על העיר.

כאמור היה הגיטו היהודי בפראג ממשלה בפני עצמה. תשעה שערים היו לה, ושומרים עמדו בהם פן יתפרצו שודדים או פורעים לתוך הגיטו. בשנת 1627 נתן פרדיננד השני ליהודי פראג אבטונומיה שלמה והצהיר ש„עיר היהודים" היא מחוז עומד בפני עצמו ואין רשות להתערב בעניניהם הפרטיים של היהודים. החיים בגיטו הפראגית יצרו אגדות שמצאו את בטויין בספרות. האגדה היותר יפה היא „הגולם" שיצר המהר"ל. לפי האגדה מוטל הגולם עד היום הזה בעלית הגג של בית הכנסת העתיק־חדש. באגדת הגולם השתמשו כמה משוררים ומספרים ומשמש חומר קריאה יפה לנוער.

דוד מירסקי

קנין סודר

(סקירה הלכתית)

הקנין היותר עתיק בישראל ונוהג עד היום הוא קנין סודר. קנין זה היה נוהג עוד בזמן המקרא, כמו שכתוב ב„רות": „וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל."

מה טיבו של קנין זה? דבר זה תלוי במחלוקת רב ולוי (בבא מציעא דף מ"ז א'). רב אמר בכליו של קונה ולוי אמר בכליו של מקנה. דברי רב מובנים — הוא אומר שקנין סודר הוא קנין סמלי אשר נתפתח מקנין חליפין. אבל דברי לוי קשים. מדוע צריך המקנה לתת את הסודר לקונה? רב הונא בקש לתרץ קושי זה ולומר שלוי חשב את קנין סודר כעין קנין אגב קרקע. אבל רבא אמר לו: „אי הוי לוי הכא הוי מפיק לאפיך פולסי דנורא." אלא אמר רבא, בההיא הנאה דקא מקבל הקונה מהמקנה את החפץ גמר ואקני ליה. והוא מביא בריתא שבה שנוי ענין זה במחלוקת בין תנא קמא ור' יהודה כדי לסייע לדבריו. ובכל זאת נשאר קשה. מה פירוש „בההיא הנאה דקא מקבל מיניה?" הלא לפי הגמרא בקידושין (דף ז' א') רק אדם חשוב קונה בההיא הנאה שהוא מקבל מאחר. ושוב מפני מה לא יקנה בכליו של קונה לפי לוי שהרי כאן בודאי מקבל המקנה הנאה! קושיות אלו נשאלו בשיטה מקובצת. והתירוץ שם, שרב ולוי חולקים בפירוש הפסוק ובגזרת הכתוב, אינו מניח את הדעת. לפיכך נראה שאולי טעמו של לוי מבוסס על הסברא שקנין זה אינו מיוסד על חליפין אלא הוא סמל של קנין החפץ על ידי השלכת נעל המקנה עליו, כמו שכתוב בתהילים (פרק ס' ו') „על אדום אשליך נעלי." קנין סודר הוא איפוא לדעת לוי קנין סמלי שמקורו בקנין עתיק, כפרישות טלית או כהשלכת נעל. ומצאנו בטוי כזה גם בקידושין דף יח' במחלוקת ר' עקיבא ור' אלעזר בענין „יש אם למסורת או לא". ר' עקיבא קורא את הפסוק „בבגדו בה" כיון שפירש טליתו עליה וכ"ו. ועוד מצאנו במסכת פאה בעני הזורק את טליתו על התבואה כדי לקנות. ואף על פי שהקנין אינו מועיל שם, אפשר נהג פעם ונתבטל.

מחלוקת אחרת של רב ולוי יש בקנין סודר. חד אמר מטבע נעשה חליפין וחד אמר אין מטבע נעשה חליפין. ור' פפא אמר מאי טעמא דמאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין משום דדעתיה אצורתא. רש"י מפרש שצריך דבר מסוים בחליפין ומטבע אינו דבר מסוים, מפני שהמלכות יכולה להחליף את המטבע. אבל ב„שיטה מקובצת" ניתן תירוץ אחר. שם נאמר מטבע אין גופה ממון וצריכים דבר שגופו ממון ובחליפין, מפני זה אין מטבע נעשה חליפין. ומסקנת הגמרא היא שאין מטבע נעשה חליפין.

אבל הגמרא חפצה לומר שאילו יש להוכיח שמטבע נעשה חליפין מן האמור במשנה „כל נעשה דמים באחר כיון שקנה זה נתחייב זה בחליפין", וכל הנעשה דמים באחר מאי ניהו? מטבע, ושמע מינה מטבע נעשה חליפין. ועל זה שואלים התוספות: אתה אומר מטבע נעשה חליפין, והלא יש לחשוש שמא יומר לו נשרפו חטיך בעלייה. והם מתרצים שאין דבר זה שכיח שיעשה מעות בתורת חליפין ובדבר דלא שכיחא לא גזרו בי רבנן. אז שואלים התוספות והלא קנין סודר שכיח, ומפני מה יאמר המוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה. והם מתרצים שכיון שלא קיבל המוכר המעות טורח הוא ומציל פן יסרב הלוקח ליתן לו המעות. אבל בשיטה מקובצת מוסיפים עוד תירוץ על קושית התוספות. כיון שבחליפין שוה בשוה לא יכלו רבנן

לתקן שלא יקנו שניהם אלא אם משכו, מפני הגזרה פן יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה, שאם כן אותו שמשך יאמר לחברו נשרפו חטיך שמשכתי בעלייה, לכן לא תקנו גם בקנין סודר, כדי שלא להבדיל בין חליפין שוין וקנין סודר.

על ההבדל המהותי שבין קנין סודר וקנין כסף אנו יכולים לעמוד מתוך ענין קידושי אשה.

האשה נקנית בשלש דרכים בכסף בשטר ובביאה. שואלת הגמרא מניינא דריישא למעוטי מאי למעוטי חופה. ולרב הונא דאמר חופה קונה למעוטי מאי למעוטי חליפין. ואימא הכי נמי. עונה הגמרא. „חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא נפשיה." ועל זה מפרש רש"י : „דגנאי הוא לה הילכך בטיל לה תורת חליפין בקידושין." והתוספות שואלים על רש"י : אם כן פשטה ידה וקבלה תתקדש בפחות משוה פרוטה ? ועוד, כיון דתלי טעמא משום דגנאי הוא לה אמאי לא פריך בגמרא בנתיה דרבי ינאי דקפדו אנפשייהו ולא מקדשי בפחות מתרקבא דדינרא וכ"ו. לפיכך אומרים התוספות שצריך לגרוס בגמרא אשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא, ולא לגרוס „מקניא נפשה". והטעם שאין אשה נקנית בחליפין הוא מפני שהאשה נקנת רק בכסף. אמנם ב„הוה אמינא" חשבו שהאשה נקנית בחליפין משום שהחליפין כעין כסף ויש דין כסף להם. אבל במסקנא אמרו שחליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ואינם מתורת כסף כלל.

באותו ענין אומרים גם התוספות שקנין חליפין נוהג גם בעכו"ם לפי ר"ת.

מעתה נוכל להבין מדוע קנין — קנין סודר — נשאר עד היום הקנין הנפוץ והנוהג ביותר מכל שאר הקנינים. קנין סודר אינו מבדיל בין ישראל ועכו"ם, בין מטלטלין לקרקע, בין דבר הנמצא בעין ובין דבר שאין נמצא בעין. לפיכך נוהג הוא בכל מקום ובכל זמן.

נח רוזנבלום

●

למה גיסוני לקרב—

ואני טרם הוכשרתי ?

למה שלחוני לחזית—

ובידי נשק אין ?

ואני ילד רך ותמים

ולמולי אויב כביר ומנוסה—

ה־עו־לם . . .

ישראל לרנר

העירה דועבת

(ספור)

מבית המדרש השפל, שעמד כמבויש בקרן זוית של רחוב מלא בתי עץ בעלי דיוטה אחת, עלו הקולות המזמזמים הרגילים להשמע בכל בקר. התפלה נגמרה והמתפללים חלצו את התפלין וקפלון בחריצות. בהתנהלו בכבדות, נטל ר׳ שמואל השמש את הסדורים והניחם על אצטבות מלאות אבק. אחרי שסגר את זוגות התפלין שהיו קנין בית המדרש על מסגר, התחיל לנקות רצפת בית המדרש בשקידה. המתפללים שנשארו אחרי תם התפלה לא שעו לנזיפת השמש שהתעתד ללכת הביתה בגמרו מלאכתו. אבל כאילו גבות עיניו העבותות הטילו מורא בלבבם, התחמקו המתפללים לאט לאט ורק נשאר ר׳ ירוחם, יהודי זקן בעל חנות המכלת, שהפריע את הדממה בשוחחו עם יחזקאל שכנו בשעת רכסו כפתורי מעילו העליון. הם שניהם נשקו את המזוזה, עברו את הפתח הצר, ויצאו החוצה בפסיעות ממהרות.

„נו, ר׳ ירוחם, מה דעתך, וכי יגמר הענין בכי טוב?" השמיע יחזקאל בהרימו צוארון בגדו להיות סתרה לו מהקור החודר לעצמותיו.

„אומר לך את האמת, כל הדבר גורם לי עגמת נפש גדולה, וכשם שהנני יהודי הלואי לא תפגע בנו הרעה," הוציא ר׳ ירוחם אנחת יראת שמים דרך שער זקנו הלבן.

„אט, ר׳ ירוחם. וכי עסקינן בשוטה? הלא שר הפוליציה לא יחפץ להעטות חרפה על עצמו בהשנות חס וחלילה מעשה שקרה בעירה הסמוכה. כפי השמועה איננו אדם שיושב בחבוק ידים. בעזרת ה׳ יתברך יוכל הרב לפעול עליו לתת לנו משאלתנו הקטנה. בין כך לא יזיק אם נקוה."

„כן, כן, בודאי. אלא ששכחת שנשתנו הזמנים. חלפו ועברו הימים. אינני מצטער עליהם חס ושלום, אבל אז היתה המשטרה המקומית שלטת ובמקצת כסף היינו יכולים להנות הנאה כל שהיא. אבל כאשר מדינתנו היפה, אל אפתח פה לשטן, עמדה ברשות עצמה נשתנה הכל. פולניה היא דמוקרטיה ושר הפוליציה בעיר הסמוכה הוא רק אחד מהמניעים הקטנים במנגנון הממשלה. הוא בודאי ייעץ לרב לשלח בקשה לבית המחוקקים בורשה, ועד שתגיע התשובה משם מי יודע מה יקרה. מר פלוני יקרא את בקשתנו לפני הצירים, ומר אלמוני ינהם תשובה לעומתו שאין די כסף לשלח לעירה נדחה עוד שוטרים. בין כך הרעה תכלה אלינו."

„אה, מה אתה שח? וכי היו סימנים מובהקים שעל ידיהם נוכל לשפט אם בכלל נשקפה לנו רעה?" אמר יחזקאל בקול שהשתדל להפיח בו מקצת בטחון.

„נכון, אלא ששכחת שהיתה התחלה כבר. שהרי במרומים שאינני מקוה שיקרה אסון. אולי יסתפקו בקצת התהוללות, וחסל. אלא שלבי מנבא לי שעל עסק שכזה לא יעברו בשתיקה. העתונים האנטישמיים כבר הפיצו שמועה בקהל שהיהודים המנוולים יצאו לקדם במקלות אכרים עניים שבאו למכר תבואתם בעירה אחת. ועוד הם מוסיפים: הגיעה השעה להראות לז׳ידים האלה את תנופת ידינו, לא נרשה להם לגזל לחם אכרנו הרעבים! דברים כאלה הנך מבין אינם מרפא לנפש. כמובן שהיה אולי יותר טוב אילו התאפקו צעירינו מלהשיב להם במהלומות, אבל הלא אנו יודעים שוסילי השכור עם אהוזת מרעיו היו המתחילים בדבר. המשטרה לא עשתה דבר, אבל חוששני שהם, הפורעים, יחפצו להתנקם בנו. אנו אצלם בבחינת השעיר לעזאזל. נו, מה אפשר לעשות, הזמנים רעים, ואת האשמה צריכים להטיל על מישהו,

בפרט אם הוא יהודי. אך הנה אנו מאריכים בשיחה כאן והמלאכה לא תעשה בעצמה. טוב, נתראה,״" הוסיף ר' ירוחם בהכנסו לחנותו הצרה והגדושה בקופסות.

אחר הצהרים, עת שהתגברה שריקת הרוח העזה, חזר רב העירה, איש בשנות החמשים, אל ביתו. פנים חורים מלאים קמטים פגשו אותו בהבעת שמחה מעורבת בסקרנות כאשר פתח את הדלת ומשך אחריו את מזודתו המלאה חפציו. הרבנית עזרה לו להסיר את אדרתו הכבדה אחרי ששאלו לשלומו ונגשה להרתיח מים כדי לעשות כוס חמין.

„הצלחת ?" בטאה בשפתיה בקול מלא פקפוק ששמין של תקוה נשמע בו.

הרב התישב בכורסה אחת והעביר את ידיו הרועדות עוד מקר על עיניו העיפות. בתנועת שלילה השיב לשאלת הרבנית ולא אמר דבר. מבט מלא רך והשתתפות חלף על פניה אולם אף אנחה אחת לא התמלטה מבין שפתיה המרטטות. ורק בהגישה את כוס הטה מששה בכיס סנורה והוציאה מכתב מעוך עם מעטפה קרועה והגישה אותם לרב.

„ממנו ?" אמר הרב בקול של התעוררות, ובהרכיבו את משקפיו על חטמו התחיל לעלעל בדפי המכתב בעיון.

„אותו הדבר", אמר הרב בהניחו את המכתב אחרי גמרו לקראו. „הוא כותב לנו שהאגודה למען עירתנו עשתה נשף כדי לתרם כסף לשלח אלינו." בגמעו לאט לאט מהכוס הוסיף : „עושים נשף ביום ששי בלילה ושולחים כסף. מדוע הם מדמים שאנו רק צריכים עזרה חמרית ? אה, אילו ידעו והבינו מצבנו. אבל להם קשה לתפס במוחם את זה. כן, צורתם הרוחנית מטושטשת כבר, ובננו . . . הוא דומה ליתרם. עובדים שטופים בחיים פרטיים, ושוכחים ידידים ישנים. הלא זה רק אתמל שהחזקתי על ברכי ילד נחמד. אבל שכח. נעשה לרופא ונחתמה פרשת חייו שלפנים. כן, כן, אסור לי להתרעם עליו. לכל הפחות הוא זוכר את הוריו הזקנים, ובעד זה אנו צריכים להיות אסירי תודה. מה היה אם גם קשר אחרון זה ינתק ?"

„אל תדבר ככה, בבקשה," הפסיקה אותו הרבנית בתנועת ידה, „אני מבינה, הנך עיף ומרוגז. אולי תלך לישון, לנוח, המטה מוצעת והדרך היתה קשה."

„צדקת. הנני עיף. עיף יותר מדי לחשב או לעשות דבר. עיף אפילו מליצור תרוץ שימתיק את האכזבה שירגישו בשעה שאודיע להם ששבתי בידים ריקות. היה פעם," הוסיף הרב בקומו ללכת לחדרו כדי להנפש קצת, „שחשבתי שרב הוא רק מדריך רוחני. טעיתי. גם לספק שוטרים לעירה הוא צריך," וחיוך עגום לוה את דבריו. הרבנית סגרה את הדלת של חדרו והתעסקה בנקיון חדר האכל. אולם מדי פעם לפעם הרימה ראשה ופנתה לחלון המכוסה בשכבת כפור כאילו היא מצפה לאיזה דבר שיתרחש.

השמש החליקה מטה, מטה, אל האפק בהתאסף המנין הקבוע בצירוף עוד איזה אנשים בבית המדרש להתפלל מנחה. תחת הדברים הטפלים שנאמרו אגב פהוק בכל יום, נסבה השיחה ששוחחו בקול כבוש ועצור על נסיעתו של הרב שגרתה את סקרנות כל התושבים היהודים. מסביב לשלחן ששתי רגלי עץ רקובות תמכו בו התישבו הנכנסים ובהשענם על מרפקם התמסרו לשמוע דברי ר' ירוחם שהיה ידוע כבר סמכא בענינים כגון אלה. אחדים לא הטו אזן קשבת, אלא מבטיהם שוטטו בחלל האויר וחכו בקצר רוח לבואו של הרב. סמוך לבליטת הכתל ישב יהודי, כנראה אורח בעירה זו, ובמצמצו בעיניו עיין בספר שדפיו תלושים מכריכתו. ר' שמואל השמש התהלך אנה ואנה, גרד את חטמו שלא כיאות, ולא היה יכול למצא מנוחה מחמת הזמן היקר שהולך לאבוד מפני חסר עבודה. הוא היה נכון ללכת לשאל בשלום הרב יען שבלבו התגנבה תפונה אם אחרי נסיעה מיגעת יוכל הרב לבוא, אבל הנה הוא הופיע על סף בית

המדרש. ר׳ ירוחם נשתתק, הראשים הכפופים נזדקפו וכל העינים היו תלויות בו כדי לקלט מוצא פיו. ר׳ שמואל חלץ ידו מכיסו ובשאלו לשלום הרב הושיט לו ידו. תנועה זו כאילו זרזה את יתר היהודים והתחילו לקום בזה אחר זה ובבית המדרש נשאו קולות מעורבבים מנתינות שלום ושאלות מקוטעות. אולם הקולות נדמו כי הכירו משתיקת הרב שיש דברים בגו. החוג שסבב אותו התפרד יען שהרגישו בחוש מה שקרה ואיזו מועקה לחצה את לבם. לב הרב התחמץ בקרבו ונסה להעלות מזכרונו דברי נחומים, לגרש את המרה השחורה שתקפתם, ולאמר להם שחסדי ה׳ הם גדולים. בדברים פשוטים קרב אליו את קהל השומעים וספר להם מה שקרה. הוא בקש מאתם להשאר צלולים בדעותיהם ומכאן ולהבא יתנהגו ביתר ישוב הדעת עם הגויים, לבלי עורר חמתם. דברים היוצא מהלב נכנסים ללב, והרשמים הקשים של כניסת הרב נמחו. היהודים עמדו להתפלל מנחה.

ר׳ שמואל השמש לא תפס במוחו את כל המקרה. אולם אחרי ראותו שאיזה מין עיפות נסוכה על פני אחדים מהמתפללים הגיע לידי המסקנה שכל הענין לא טוב. מפני שנשתקע בהרהורים לא התרכז כדבעי בתפלתו, ועל זה עלה חמתו. אך יתרשל בקיום המצוות המעשיות בשעה שעומד כבר על סף העולם הבא? מקרה לא טהור. בנסותו לגרש מחשבותיו נסחף במערבלת של שאלות חדשות. מבלי שום סבה צף לנגד עיניו נר ההבדלה הכלה והתעוררה השאלה מרוע לא קנה אחר. למרות מלחמתו הבלתי פוסקת לגרש כל רעיונותיו, לא יכול מוחו למצא מרגוע אלא נדד מדבר אחד למשנהו. מדוע רובצת כבדות על מעשיו בשנים האחרונות? אין התלהבות עוד בעשית מלאכות הנוגעות לתפקידו בתור שמש. הוא זכר את המנינים שהיו מתאספים בבית המדרש, את הוכוחים הסוערים שהתעוררו מסביב לעניני הקהל, את הטעם שהיה אז בחייו, אך כל זה נגוז. אבל אסור לתת לאותיות התפלה לשחק אתו במשחק תעתועים. הנה כבר מתפללים מעריב. פתאם נשבה רוח קרה בחדר, ונשמעה חריקת הדלת המסובבת על ציריה שהעלו חלודה. השמש הזקן הרים את משקפיו, ועבר רגע עד שהבחין את דמותו הגבוהה של סטפן, שוטר העירה, שהסתופף בבישנות באכסדרה הצרה המובילה לבית המדרש. מרוב בהלה הסיר את כובעו ומעך אותו באצבעותיו עד שנזכר איפה הוא עומד ולבשו עוד הפעם באפן צבאי. כאשר נגמרה התפלה, נגש השמש לסטפן שחכה בנמוס ושאלו לחפצו. תשובתו של סטפן שמלמל שברצונו לראות את ה„רבין" לא עשתה רשם נכר על השמש, אולם מיתר האנשים נשמעו לחישות. בפנים מפיקים תוגה, ספר סטפן איזה דברים לרב שנגש אליו לבוש באדרתו החמה. אחרי ששמע בסבלנות את דברי השוטר, פנה הרב לקהל, ובהשתדלו לעצר בעד דפיקות לבו הממהרות, בטא בקול רגשני שבדאי היה שלא יעלה אף אחד אור בביתו הלילה. יכול היות שהיה בדעתו להוסיף דברים אחרי התראה זו, אבל הוא הפנה את עצמו לדלת וסטפן עמו. למשמע דברים מפורשים כאלה אחזה פלצות בקהל. בית המדרש, שצפה בכל לילה לחברת המדברים הקבועים, נעזב פתאם על ידי היהודים המשתמטים אחד אחד בחפזון. נר אחד, שפרפר מתוך יסורי גסיסה, שפך את אורו הרפה על הספסלים הריקים, על קורשי הרצפה החורקים, ועל הבימה הצרה שהיה מן הנמנע להשיב לה את כבודה הראשון. כאילו החליט שאין לשום אחד חפץ לראותו עוד, התכוץ הנר, הוריד דמעות חלב אחרות, ונפח את נשמתו.

סטפן, שפסע פסיעות קטנות כדי שלא להכביד את ההליכה על הרב הנושם בחזקה, היה טפוס בלתי מתאים למשרתו. מפני תם דרכיו, לבו הפתוח לשמוע לצרת אחר, וסבר פנים יפות שהראה לכל אדם, נתחבב על בני העירה. לחידה סתומה היה בעיני כל אלה שלא הכירו את טבעו. בתור שוטר היה צריך לפעמים להעמיד פנים זועמים, והיה צריך להיות קפדן, אבל שתי תכונות אלה לא נמצאו בנפשו. אמנם לסוף ימים רבים נשתכחה אי־השכיחיות שבו, ונתקבל כחלק חשוב מהעירה כמו בית הלבנים שהתנוסס לתפארה בטבור שכונת המסחר.

לעצמו היה סטפן כספר גלוי. הוא ידע את כל המאוויים המתרוצצים בקרבו. הוא הבין שדעותיו והשקפותיו על סדר החיים התגבשו רק הודות לעבודתה המתמדת של אמו בימי ילדותו. ראשית אהבתו לאנושיות נטעה בלבו על ידי החיים הפולניים השקטים של הוריו. עדין שמור בזכרונו בית הדפוס הגדול שהיה שיך לאביו. הספרים, יותר מבית הספר, השלימו את חנוכו. אך יש זכרונות שלא רצויים הם. הוא זוכר, הימים שאחרי המלחמה, הוריו הלכו לעולמם, והוא נהפך לאיש אחר. הותרה הרצועה, ובאותם הימים שהנער הרגיש חפשי מכבלי הנמוס המקובל של שנים עברו, התגולל סטפן ימים רצופים בבתי מרזח. סליות נעליו בלו מרוב מגע באבני המרצפת הקרות של חוצות ורשה ההומיות. יש לפעמים שבנפש האדם תבא תקופת משבר שאז הוא מרגיש שנטל הכח והחשק לעשות דבר ממשי כדי לטפס למדרגה רוחנית יותר גבוהה מחיים חמריים שפלים. קרה לפעמים שישב משמים בחדרו וסקר את חייו שמלפנים בהביטו לכוס שחציה מלאה. חמלה עצמית תקפתו אז. הוא חשב שאין עוד אפשרות להנצל מהתנוונותו. למרות זה הרגיש בשעות כאלה התרוממות הנפש והשאיר את כוסו עומדת כמו שהיא. אולם בלילה אחרי ששב מלהתהולל עם חבריו תפסה והריק את המשקה החריף לתוך גרונו. הצלה עמדה לו ממקום בלתי צפוי. בעזרת דודו הפקיד נתמנה לשוטר בעירה והתחיל להתענין בחיי היהודים. חבריו לא היו יכולים לפתותו עוד יען שעם חייו המחודשים התעוררה לתחיה נשמתו שנרדמה במשך איזה שנים. מסקנות ברורות מרעיונותיו על היהודים לא היו לו. בהתקרבו אליהם, בא לידי החלטה שאנשים ישרים הם. שירי חלומותיו שנשארו מימי נערותו, עת שהתעמק בקריאת ספרים, צפו ועלו מתהום העבר. ההתפעלות שלו להיות אדם טוב נבעה ממקור חנוכו ביחד עם ההרגשה שיש לו ספוק נפש בעשותו דברים מועילים. הוא ידע שיכול הוא לרכש לו אהבת שכניו הגויים אילו נטה מהדרך שהתוה לעצמו. בכל זאת נפשו לא חשקה בזה. אם כלפי חוץ היה סטפן ענו, אז בתוך לבו הרגיש מעין גאוה שנכסה להכחישה, מפני שהוא מטיב ליהודים בשעה שאין צרך בזה.

„רבין, אני מבקש מאתך שתזהר," אמר סטפן בהתקרבם לביתו המואר והמחומם של הרב. „הם שותים לשכרה ואין לדעת למה הם מוכשרים לעשות במצב זה. אתה הנך רב ואיש זקן, ומה תעשה נגד חבורת שודדים? אילו היה בכחי . . . הלא הם יקפחו את שוקי אם אעמד כנגדם. לא שאני מתירא אלא מספרם לא קטן הוא. יותר טוב שתתחבא במרתף ולא תעלה אור בביתך. כחך אולי יפה בדרשות לפני הקהל, אבל לא באגרופים," הוסיף סטפן מטוב לב.

„אני לא אכבה את האור," אמר הרב בקול תקיף בפתחו את הדלת להכנס פנימה.

סטפן מרב תמהון שכח לשאול רשות להכנס ולוה את הרב לחדר האוכל. „מדוע?" שאל בקול מלא התפלאות.

„אתה הנך שוטר. אתה צריך להגן על תושבי העירה. וכאשר אין בכחך לעשות זה אנחנו מגינים על עצמנו בדרך הנאותה לנו ביותר," השיב הרב.

תשובה נצחת זו הכריעה את סטפן. „בכל זאת . . . אני אשאר אתך. אין לי רשות לעזב אותך עכשיו . . . התרשה לי?"

הרב הניע בראשו לאות חיוב. הוא נגש אל ארונו המלא עד אפס מקום והוציא איזה ספר לעין בו. ובישבו כפוף על כסאו, משקפיו מונחים ברשלנות על קצה אפו, הלמו המלים „אתה הנך רב וזקן . . . כחך יפה בדרשות" במוחו. מדוע מביטים עלינו תמיד כבריות חלשות הראויות רק להתרפס לפני תקיפים? הוא זכר את הפחד שהרגיש בעמדו בלשכת המשטרה העירונית שאליה נסע לפני ימים אחדים. הוא זכר איך שזועה קרה כסתהו וקרסוליו מעדו כאשר נפתחה דלת הזכוכית המוליכה לפקיד העליון של המשטרה. כל כך היה מלא מבט

המפקד בטול, עד שהתירא להקניט אותו. עדין רועשים באזניו דברי המפקד המלאים לעג שנון, ותשובתו השחצנית שהעידה בנאמנות שאין לקוות להסכמה. בצאתו במפח נפש, התגנב קורטוב של יאוש לתוך לבו. גם עתה ברעלותו דברים אלה בזכרונו דולפת צמרמרת בחוט שדרתו. איך היה רשאי להחזיק בקרבו מחשבות כאלה? איך שם מבטחו באדם זר שיעמוד בפרץ ויגן על יהודי העירה? מדוע כל הימים צריך הוא להתנצל לפניהם ולקבל הלצותיהם כאילו שזה מגיע לו? וכי זאת היא דמות מנהיג של קהלה? הבחור שנהם במתינות את פלפולי אביי ורבא לפני שנים בישיבה דמה בנפשו השוקקת לתואר רב שהוא יהיה מורה דרך אמתי. אין הוא מורד בתפקידו להיות אחראי בעד מעשה הקהלה. אבל מדוע הם רשאים לשפך עליו קתון של דברי זלזול ונאצה? חלומותיו האחרים להוציא ספר גדול של חדושי תורה, לחנך בנים יראים, ולשבוע נחת בסוף ימיו התפוררו ונפזרו כאבק דק. מה שנשאר לו בחיים ושלא נגרף עם הימים העוברים הוא כבודו וחשיבותו כרב העירה. ועתה? . . . מה יעשה כשיבואו הם? היוכל לאסוף די עז ועצמה להתקומם? או היסוג אחור?

השעון שעל הקיר דפק את דפיקותיו והרגיז את סטפן שחבק את ידיו מאחוריו בהתהלכו בחדר. איזו סבה המריצה אותו לעשות מעשה נמהר זה? טפו! הוא נלכד בפח שאין מוצא ממנו. הם יבואו וישברו את מפרקתו במצאם אותו בבית הרב. אם הזקן נשתטה, זאת לא אומרת שהוא צריך לחקותו. אולם אין ביכלתו לעזב כי הלא זה יוריד ערכו בעיני הרב. מפני שאין לו תכנים מסודרת מה שיעשה, לכן החליט סטפן לעמוד מן הצד ולא להתערב בענינים שלא שיכים לו.

המולה, שהתחילה להשמע כאושת עלים נדפים על ידי רוח וגברה כשעטת סוסים אדירים, עלתה מקצה הרחוב. הרעש הידוע של שמשות מנפצות לרסיסים נבלע בקללות נמרצות שנפלטו מגרונות מכילים משקה חריף. ההתרעה שהתפשטה בין היהודים כנראה פעלה ששום איש לא ימצא בביתו להיות קרבן לתאות אכרים שכורים שהתאספו מהסביבה. בפזיזותם לא השגיחו לערוך חפוש מעולה אלא שפכו חמתם על הבתים הדוממים המעוטפים בחשכה. אבן טסה באויר התנקשה בחלון חדר האכל בהשמיעה מנגינת זכוכית נשברת שהרעידה לבות שני היושבים. ריצת רגלים כבדות נלוו מיד במכות שהלקו לדלת העץ שלא ננעלה. והנה הדלת פתוחה, קריאת השתוממות, וחברת חמשה אכרים פולנים נדחקו לחדר. האור הבהיר הכם לרגע בסנורים. סטפן הצטמצם בפנה, והרב לא הרים עיניו מספרו.

„טפוי, בחורים," וכאן התיז מפקד החבורה שטף של רק על הרצפה, „הראיתם את עזות המצח של הז'יד הזה? . . . הי, הי, הי . . . הוא מדמה שימלט אפילו אם לא יתחבא . . . נתנהג בדרך ארץ כאורחים השובים שלא בורחים מיד עם הכבוד," והוא פרץ בצחוק מזעזע עצבים שהרקיד את כלי החדר. „סטפניו, מה אתה עושה כאן? לעזאזל . . . צריכים להשליכו אל . . . הי, הי, אל מי השופכין, ואח"כ נתיז ראשו של הלזה. יש לי סכין חדה שעושה מלאכתה באמונה. נו, אל־נחמיין את השעה," והמפקד פסע פסיעות מפתלות כנגד סטפן. באותה שעה חלף כברק הרעיון במח השוטר שיהיה מוכרח להשתמש באקדחו. הוא ידע שאם יהרג את הראש יקרעוהו האחרים כדג. באין ברירה משמש בידו הרועדת בכיס בגדו.

„ערב טוב, אדונים," קם לפתע פתאם הרב בפנים חורים אך בעינים בוערות כלפידים. „לא ידעתי שתואילו לבא בצל קורתי, אתם בודאי חפצים להנות בההפקר. קחו להם את הכל," הוסיף בפולנית מדויקת. אחרי ששלשל מפתח לחור מנעול תלוי על ארון זכוכית עבה, הציג לפניהם שתי מנורות כסף מבריקות בזהרן. „צר לי שאין בביתי מרגליות וספירים שתוכלו לקחת. הלא לכם שיך הכל מלכתחילה. לכם יש רק לצוות ואני אעשה כבקשתכם."

האכרים עמדו נדהמים ממשמע אזנם. הם לא נעו. העינים התמהות הביטו על הרב שקולו הקצוב הכה במחם כפטיש על הסדן. כטפן הרהב שהרב השתגע. גם הוא לא יכול

להוציא הגה כי מבטי הזקן רתקו אותו כבאזיקים. כמתכת זורמת מכבשן אש שהולכת ומתקשה, לבשו דברי הרב יותר עז אחרי עבור רגעים אחדים.

„אינני מבין אתכם. אתם התקיפים, אתם כופים רצונכם עלינו, אתם, רק אתם. אם רהיטנו מוצאים חן בעיניכם אתם לוקחים אותם בעל כרחנו. את בתינו אתם יכולים להשמיד יען שאנו רק ז'ידים פחותי ערך, השובים כאשפה מתגוללת בראשי חוצות. אני חפץ לתת לכם את כל ביתי ואתם ממאנים לקחת. מדוע אינכם מציתים אש בביתי? אני מרשה לכם כי אני מכיר בחשיבותכם. את נפשי? קחו גם אותה! . . . קחו, נתצו, שברו, הרסו, השמידו," ותוך כדי דבור השמיט קערה אחת מהשלחן. החתיכות נפלו לרגלי הפורעים שעמדו דומם, אפילו צלצול המטבעות לא עורר מקפאונם. רק אכר מסורבל אחד נפל על ברכיו ואסף את המטבעות שהרב הריק מכיסו. בקומו, מבויש ממעשיו, נסוג אחור ונקה חטמו בידו המלוכלכת.

ופתאם הוא הביט עליהם בעינים מזרות אימה. בקצף נגש למקלו המושלך בפנה והרימו בתנועת איום. טפות זעה בצבצו על מצחו המקומט.

„צאו!" הרעים בקול בנופפו מקלו בפניהם.

„צאו, בבקשה," מלא אחריו סטפן בקול חלש בהורותו באצבע על הדלת.

הכנופיה נרתעה בפחד לאט לאט. במצאם שעומדים בחוץ הרגישו כעין הקלה, והתחילו לנוס בחפזה. בפנים עמד סטפן ונגב פניו במטפחת רחבה שספגה זעתו. הוא הרגיש שלמרות שנצל, ידו על התחתונה. חשיבותו, עמדתו בחיים אבדו חנן בעיניו. הוא ידע שהתנהג כמוג לב בעת הראיון בין הרב והאכרים. לא על זה כאב לבו. אך הוא הכיר באפסותו לעומת האדם שיושב למולו.

„רבין, אתה . . התנהגת באפן נפלא . . אינני יודע איך לאמר . . אתה גבור, ואני . . אני חדל אשים," אמר בגבור עליו סערת נפשו. בעמק לבו הצטער. הוא חפץ להראות לאדם הזה שהוא מוקיר אותו. הוא חפץ לשיר שיר תהלה כי רחש לו כבוד אמתי. והוא נסה לגלות כל מחשבותיו על ידי מלים. „רבין, עד כאן אני הייתי גא . . . זה אמת . . . חשבתי שאני גבור. לילה זה הראני שזהו שקר. שקר נתעב. רבין, אני מתחרט. אני מתחרט . . . אינני יכול לדבר עוד," אמר בפנותו לצאת. „אני רק חפץ שתדע שאני מכבד את הגבורה שלך . . . הראית לי את עצמי כמו שאני באמת . . . רבין," הוסיף בלטפו מנעול הדלת, „רבין, סלח לי על פחדנותי . . . על שבזיתי אתכם בעמק לבי . . . סלח לי, רבין, סלח לי," ובסגרו את הדלת בלאט ראה דמות זקנה שיצאה ממחבואה וקרובה להתעלפות התפרצה לחדר והתחילה לבכות משמחה היסטרית.

הרב ישב אצל השלחן בתמכו ראשו על אצילי ידיו.

בקר של ערפל אפור, מקהה רגש ומחשבה, שכהה בעד השמש מלהנות את הבריות מחמה, קדם את פני התושבים אחרי ליל הזועה. תריסי החנויות נפתחו על ידי בעליהם העגומים שבבגדי צמר החמים התהלכו אנה ואנה, ודרך אגב העיפו מבט על הרחוב הצר והאפל למחצה. סוס צנום שמשך עגלה זקף ראשו לסרוגין, נער, ונסה להשתחרר מהמוסרות האחוזות בידי אדונו המתנמנם תחת הדלף הטורד. מבית אחד התאבק עשן קל השמימה, והפסיק מעופה של להקת אנקורים שפגרה למצא מחסה מהרעד והצנה. הכל כמנהגו נהג. רק הרב בהלכו לבית הכנסת ראה את הפרצופים הדואגים דרך הפרצים בקירות. הוא לא שהה לדבר יען שלא ידע מהו הצרך לדבר. ריקנות משעממת הרגיש. הבתים, החנויות, כל המראות שהתרגל לראותם בכל בקר מתוך חדוה, סקר בחמלה ובצער.

והזקן הוסיף לצעד הלאה.

ס ו ף

חיים טשנובר

מקורות יאושו של ברנר

„בעת ההיא ואני מכיר ומבין שהעולם הזה הוא עובר, רע, פרוזדור, ותענוגיו הבל, הבל . . . ובכל זאת . . . "

קטע זה, שמצטט אני מתוך ספורו של י. ח. ברנר הנקרא „מצוה", מביע כמעט לחלוטין את כל גלי הלעג וההתול שבהם נשללים כל גבוריו, את התרשמותו — הרגשותיו הפרטיות ונסיונות נפשו העלובה; ואת הפסימיות היהודית שנקברה חיים בתוך דפי ספוריו הטרגיים.

היבבה שיוצאת מן השורה האחרונה של „מצוה" מבליטה ומדגישה ביחוד את מלחמת התנופה של ההמלט שבתוך לבו ואת הסימפון והפסימיות שמעיקים על נפשו החלכאית. גם קוהלת אמר שהכל „הבל־הבלים", גם קוהלת ספג אל תוכו את צער כל האובדים והנדחים ויבקש להשתתף בצערו של הפרט הישראלי, גם קוהלת הרגיש בתהכרת החיים ושתה בעצמו מכוס התרעלה; ולכן, גם הוא התיחס אל החיים באכזריות משונה. אולם, לפני ששלמה המלך מוריד את המסך על המערכה האחרונה בחבורו הטרגי, שומעים אנו את קול תעלומות היהדות, רואים אנו את דפק היהדי הכללי, עם רטט נימי לבו העצבני, ומבינים אנו את תורת־נפש האומה שסופריה מותרים על רגשותיהם הפנימיות במלים „ובכל זאת".

אם נדמה לרגע את השקפתו של ברנר אל זו של אדגר אלען פוא, בסיפורו „העורב", "The Raven" נראה, שהאחרון כשהוא בין־המצרים — בין הגבולות הגדורים של חייו המעיקים, הוא קורא תגר כנגד היצירה, וכמעט שפג טעמו, ונעשה שכור על חרבן־עצמו. בזה דומה הוא אל המוז'יק הרוסי המרודה, שהיה נכלל בין חלאת האנשיות לפני זמן מה, שאינו יודע ואינו מבין פסימיות שכלתנית, אלא אך ורק מחאה הרסנית . . . הוא משתכר, ובעת כזו כש„מימי־האש" נטפלים אל הרגשותיו הלוחצות המתלקחות בקרבו, הוא שוכח את ה„גוספדי פמילוי" שלו, יוצא בהלולא וחנגא, ומהרס ונותץ את כל מה שמגיע לידו. ובזה, המוז'יק הכסיל, סובר שהוא משכח את צרותיו המחניקות. אולם, י. ח. ברנר הוא יהודי — אף אם יהודי קצת קצוני — ובתור אזרח האומה הנצחית, הרגיש את האדוה והדגדוג שבתוך לבבות אחיו המדכאים; ולכן, הבין שיש יסודות ורמזים בעולם שאולי כדאים להם.

אם נרצה לבאר את יסודות הפסימיות בברנר באופן שטחי, נוכל לומר, שהסופר הזה ראה את המרצפות הצרות והסימטות האפלות שביהדות. אולם, באמת העץ הבודד שמסמן את אישיותו של ברנר, מסתעף להרבה דליות. הוא למד את נגון הצרצר; ולכן, כמו הצרצר, הוא אינו נושא את כאבו בדומיה, אלא שופך אותו לפני אחיו־לצרה . . . לפני בני בריתו. הוא מענה את קוראיו במוראות החיים באכזריות משונה; הוא מספר על אנשים עלובים ומסכנים; על חלשת האדם ואפסותו; ועל צערו של היחיד העברי שהוא באמת כללי. לבבות גבוריו המאוכזבים והמשלים משלכים כאניה בהתגעשות הים, וגלי הלעג והלגלוג האלו כאילו מורידים אותם חיים תהומה. הגבורים האלו מגלים ומגנים כל מום ומום, כל אי־התגבשות, וכל מתלאה — בין אם נסתרת או נגלית, ואת היתמות היהודית. אולם, הם מחוסרי כשרון להוציא אל הפעל את רצון לבם, כמו ההמלט של שקספיר הנעוץ במקומו ככף ואינו יודע לאיזו שאיפה משאיפותיו המתנגשותיו במוחו לתת את משפט הבכורה.

הרעיון של „ממון גורר ממון ובתר עניא אזלא עניותא" שמוצאים אנו בספור „בנשף", מציג לפנינו את השאלה היותר חשובה שהחניקה את י. ח. ברנר: חסר הפרנסה — דלות היהודים וגיהנם של הפועל; וכפי שהוא מביע את רגשותיו במלים כי את הגיהנם יודע העובד כבר פה בארץ תחתית, ועליו להאמין רק בגן־עדן התחתון („בחצר"), הוא מציר את תהליך העולם כאילו הוא זיקית בצבעה הכי גרוע, ואת הזיותיו של העובד הפשוט הרוצה ושוקק לעבודה תדירית, אפילו כשיכריחוהו ויכיפוהו לעמל יומם ולילה בלי־הרף. תגובת גבוריו הפועלים ויתמותם („פת לחם") מעוררת בנו אהדה, ואנו מתחילים להבין את תחושת הסופר, שהיה סוציאליסטן ובונדאיסטן כמעט כל ימיו ושתשוקות נפשו לאידיאל הזה קבלו את ספוקן בהיותו בארץ ישראל.

סיגי החיים הטילו המלטיות נוראה ואיומה בילודי־האשה, והפקפוקים והססות המקפחים אותנו מלהבליג על מתינות עשתונותינו בהצטרפות עם התנצלות האדם הממוזמז בפני עצמו קבלו בטוי ומוצא בספוריו של י. ח. ברנר. אולם, כפי שצינתי לעיל, המחאה של ברנר כנגד ארחות־החיים הנלוזים היא מחאת יהודי; היא מחאת איש שספג אל תוכו את מתלאות הנרדחים והמנדים ואת צערו של הפרט העברי. אבל המלים „ובכל זאת" מעכבים ומונעים אותו מלהיות הרסני, מפני שבעצם מחשבותיו ובעצם פעולותיו הוא יהודי.

מיכאל ארפא

מבול

קבצו פארור
שחקי־עולם,
שפכו עבים
כל מלואם
על יבשה
שבטיט יון דם
ודמעות אדם
מתבוססה.
שטן ולילית
כרתו שם ברית,
ויצאה גזרה,
גזרת כליה.
לאותה בריה
משנה, זרה.
דורי דורים

לבוטה העפילה
על על קדימה
לשיא הבלימה
עד מן המסלה
נדרדרה
אל מהמורה.
ופני שחקים
לשאול דמו,
עכורים, דלוחים,
אדמדמים,
כהרי רמין—
מבלי אור שמין—
ספגו קרבם
ימים של דם
ולא רוו.

שמעון י. קנוביץ

עתידות הלשון העברית בגולה

הד"ר יעקב קלצקין מבסס, כידוע, את שלילת הגלות שלו על ההנחה הגלויה לעין כל, שתורתנו שקימה אותנו במשך כל הדורות הולכת ונעשית אוניברסלית. למשל, אין עם אחד הראוי להקרא בשם „עם" ושיש לו מנהגים וחוקים אנושיים שיחסרו בספר חוקיו הצוויים „לא תרצח", „לא תגנב", וכו'. החוקים הללו נתקבלו מאתנו אצל כל עם ולשון, ותורתנו יצאה מגדר תורה לאומית המיוחדה רק לעמנו ואין מוסרה עוד מוסר לאומי (בנגוד לאחד־העם החושב שמוסרנו הוא וישאר מוסר לאומי), אלא אנושי, ולפיכך אין בכחו של המוסר הישראלי לבדו לציין ולהבדיל את עמנו בתור יחידה לאומית בין העמים. לפי דברי הסופר הזה, יותר ויותר מתגבר הצורך בשביל עמנו בגלל הסבה הנ"ל להכשיר ביחוד את שאר הקנינים הלאומיים, כגון: ארץ, שפה, אמנות ותרבות לאומית ולעשותם כלים מחזיקי ברכה והשפעה עלינו. הקנינים הללו לעולם לאומיים הם—ומדרך מחשבות כזה רק צעד אחד אל הציונות המדינית והתרבותית.

כלנו יודעים את הגדולות שעשתה לשוננו במשך השנים האחרונות בארץ אבותינו. הדבור העברי נעשה שם לקנין עצום בהשפעתו. הספר העברי קבע את מקומו בארץ ישראל. רוב סופרינו עולים לארצינו ליצור שם את יצירותיהם באוירה הטבעי והמחיה. הארץ היתה המרכז לדפוס עברי. כל הספרים החשובים תורגמו לעברית. שם כבר קם לנו דור שני המתחנך על עברית כבעל שפת אמו.

א ב ל ב ג ו ל ה מ ה י ה א ע ת י ד ה ש ל ל ש ו נ נ ו ?

כידוע, ישנם בארצות הגולה כמה וכמה חוגים עבריים והסתדרויות לאומיות המשתדלים לעשות כל מה שביכלתם כדי לחדש את השפה ולעשותה קנין וגורם משפיע לא רק כשפת הספר. בארצות הברית נהלה העברית לפני שנים אחדות נצחון גדול בהתקבלה כאחד המקצועות הרגילים בבתי הספר הכלליים, הבינוניים (היי־סקולס) וגם נתרבו בתי הספר הגבוהים (קולידזים), שבהם שוקדים בני ישראל על למוד לשוננו. מלמדים שם את הלשון כשפה חיה, והתלמידים מחבבים ומוקירים את העברית מאד. גם הסתדרויות הנוער העברי משתדלות לעורר את צעירינו וצעירותינו לקרא ולהשתמש בשפתנו גם בדבור ככל האפשר. ישנם גם עתונים עבריים בארצות הגולה, אף כי אינם מגיעים בערכם לעתוני ארץ ישראל.

כמובן יש ערך גדול לכל המאמצים הללו ולכל ההתקדמות הזאת שאנו רואים בהתפתחות העברית כאן בגולה.

ואולם—הסביבה כל כך נכריה היא והתנאים בהפצת הלמוד והדבור העברי כל כך קשים ובלתי מוכשרים. התלמידים העבריים בסיימם את בתי־ספרנו יודעים את לשוננו הרבה יותר מאשר תלמידי ה„היי־סקולס" יודעים את הלשונות הלועזיות שהם לומדים שם, אבל כאלה כן אלה כשהם נכנסים אל מערבלת חיי יום יום שוכחים את משנתם משום שאין להם פנאי לקרא ולדבר בשפת לועזיות. יוצאים מן הכלל הם אלה שאומנתם מביאה אותם לידי שמוש בשפות הללו.

ואף על פי כן! קשה לשער שההמונים הרחבים של עמנו בגולה יתחילו לדבר עברית במשא ומתן היום־יומי. אבל מספר הלומדים עברית ילך הלך והתרבה משנה לשנה. גם מספר האגודות לפתוח הדבור העברי יגדל. ופה ושם תהיינה בודאי גם משפחות אשר במסירותן הרבה ללשוננו היפה תנהגנה את הדבור העברי בבתיהן.

נח רוזנבלום

משורר המהפכה העברית

„אלהנו רוצה וגם המשיח ישנו
יש ניר למולדת, רבוא בחורים לצבא
וימי הזהב ויש הצורף המחכה
ליציקת המטבע: לחרות ישראל
אז מי לא רוצה? השטן־הגורל
הסוחבני לנצח באש ובדם
משיני הנצרות עד שיני האיסלם"
(אזור ומגן ונאום בן הדם.)

א.

נהשול האנטישמיות הולך ומציף את כל הארצות, גלי הריאקציה וההסתה הגזעית הולכים ומתגברים וגורפים את שרידי הדימוקרטיה שנשארו בעולם. ערכי הרוח והישגי המחשבה של האנושיות במשך דורות נרמסים במגפים מזוהמים ובסנדלים מסומרים. אין חוקים ואין בריתות. החוק היחידי השולט בעולם הוא החוק הברברי של כל דאלים גבר. עמים קטנים שלא נתפסו לטרוף הזיון והפשיזמוס ושרוח אנושית עוד פועמת בקרבם מוכרחים להרכין את ראשיהם בפני סיוט מטוסי־הקרב החגים בשמיהם.

בזמן אנדרלמוסיה זו אנחנו היהודים נעשינו כבכל פעם השעיר לעזאזל. אנו היהודים, עם בלי מולדת, בלתי מזוין, מפוזר ומפורד בכל הארצות הננו נתונים לבז ולמשיסה.

על כל הדרכים והשבילים בורחים יהודים מוצתים באש, יהודים הבוערים עוד משרפת בית המקדש ועד היום. כל הדרכים חסומות בשבילם, כל הגבולות סגורים, רק ידים מאוגרפות נישאות באויר, לשונות נוטפות רעל ושנאה, עינים מתיזות גצי זעם מול היהודים הנמלטים על נפשם.

קרן־אור יחידה הסתננה לתוך חשכת הגלות האיומה: — א ר ץ י ש ר א ל. קרן אור זו שנשארה עוד לפליטה מתבערת בית המקדש הגדולה האירה את דרך החתחתים של העם. התקוה המשיחית לגאולה ולהתעוררות לאומית בארץ אבות קננה בלב כל הדורות, התקוה הזאת עוממה תמיד והיא נתנה את הכח לסבול, הכמיהה הזאת ריחפה גם לעיני העולים על מוקדי שלהבות ומעוני האינקביזיציה.

לאורה של קרן אור זו צעדו סהרורי המשיח בכל דור ובכל זמן, אולם עכשיו גם קרן אור יחידה זו הולכת ודועכת. א"י — תקות הדורות, מ ס ד ה ה א ח ר ו נ ה ש ל נ ו ב ס כ נ ה. ערב משחזת את חרבותיה ופגיוניה, אנגליה מכינה את מזימתה הנוראה ועמודי הבית הלאומי מתמוטטים.

אולם הדבר הכי איום הוא יחס היהודים עצמם להמצב שלהם. סבל הדורות, העינויים הבלתי פוסקים התישו את כוחם והם הסתגלו למצבם. הם אינם חושבים לגמרי על שנוי בישראל ושדוד מערכות בעם, אלא הם מקבלים כל פורעניות ופורעניות הניתכת עליהם באדישות ובאופן טבעי כל כך כאלו כך היה צריך להיות מקדמת־דנא, מאז ומעולם.

גם בא"י בעידן של התחיה הלאומית לא נשתנה שום דבר. א"י נעשתה לבבואה מוחלטת של הגלות והחיים הגלותיים. טרנספלנטציה גמורה, העברה של כל הכעור, הרכיבות, חיי־האויר מהנלבקים לתל־אביב רבתי.

במקום חיילי הכבוש ובר־גיורא קמה עדת רוכלים. שום שנוי רדיקלי לא בא, לא בתפיסה, לא בהרגשה, לא בגישה ולא במעשה. במקום חלוצים שתפקידם היה צריך להיות: שדוד רגבי אדמת המולדת הצחיחה ושדוד מערכות העם, הגיע לארץ חבר־מהגרים עם תפיסות אמיגרנטיות במלוא מובן המלה.

פג חזון השחרור והתקומה הלאומית. הרקבון הגלותי התחיל להתפשט בישוב החדש. הארס של האדישות והרפיון של הגלות התחיל לפעפע גם בא"י ולהרעיל את נצני התחיה שטרם התחילו ללבלב. כמה אפרטוניסטים תפסו ברסן השלטון למרות שהם לגמרי אינם מוכשרים לתפקידם האחראי. הם מפחדים מפני שם „מלכות ישראל" כמפני השד. האנשים הללו אשר ברמם תוססת הגלותיות במאת אחוזיה ושלבם עוד נוקף למראה שוטר הם נעשו למנהיגי הישוב.

ובינתים המצב הולך ורע. גם במולדת העברית העתיקה־החדשה פורעים פרעות ביהודים, יהודים נהרגים ורכוש יהודי עולה באש. סכנה נוראה נשקפת לכל המפעל היהודי בא"י ומתוך כך גם לכל תקות הדורות וליהודים המעונים בכל התפוצות. אפשר היה למנוע בפני הפרעות ואפשר ג"כ להציל עכשיו למרות שהסכנה גדולה, אבל דרושה יזמה, חזון אומץ ומרץ. רק אם הדור ובני הישוב יבינו את תפקידם ואת יעודם בשעה זו: „להיות הזקים" אז נוכל לקום לתחיה ממלכתית כבירה.

ב.

רק „אחד הלגיונות" האחרונים המגוים לחזון הגאולה של בר־גיורא, הוא אינו יכול להבליג ב„דור הבלגה" זה. הוא „האחד שלא שכח" והוא „הולך כמו הער היחיד בלבניו בין מטות הישנים עמוקות במולדת והוא רואם כישני ספינה בלב ים ועל ההגה אין איש". לכן הוא עומד תמיד „כלפי תשעים ותשעה, אחד כנגד רוב מתים, אך קולו כקול הכלב פה בשער".

א ו ר י צ ב י ג ר י נ ב ר ג בא לא"י עם כל חם לבו, עם כל ההתלהבות ואש הקדש שבו „גוף בחור כמו סנה מסועף לגדולות" לעבוד ולשדד את אדמת המולדת, לסלול ולכבוש בדם וביזע כל רגב וצרור ולקדשו בדם־לב למען כל העם כולו.

אצ"ג קוה שיקום דור חדש בציון איפה ש„התינוקות אינם יודעים מהו ישו, גו המוקע, והצלב פה אינו דוקר, צליל פעמונים אינו מפחיד; ולא ידעו אם אספרה מהו „וואַי גוואַלד" בלילות, ולא ידעו אם אספרה מהו מאַטושקאַ רוסיה ולא ידעו אם אספרה איך גנבתי את הגבולים מפולניה עד קנטרה, כדי לברך על השממה". כלומר, עם מהודש לגמרי שאין בו אף שמץ מהגלות, שהוא חפשי חפש גוף ונפש; אולם לפתע פתאם פג החלום הנהדר, הלום המשיח של „עם הבא מים ממעון אריות" אלא הוא „לא בא".

„אחד הלגיונות" שהיה שש לקראת כל עץ חדש הנטוע, לקראת כל פרח רך העולה ללבלב מאדמת המולדת ואור השמש הארצי־ישראלית, שעמד וציפה ברטט וברתת להגשמת חזון הדורות ובהלמות הפטיש בסלילת כבישי המולדת שמע את קול פסיעותיו של המשיח, ראה פתאם שחזון המשיח נרצח טרם לבשו את רקמת בשר וגידים. שום דבר לא נשתנה; העם „חי למטה משקעון בשבעים מלכויות הגויים. טומן פנים בטליתות לבל יראה עלות צלביו, הוא נותן מס ודם בזכות הזדקנות אצל מאוזניו ובחוצות ציון גר הכנעני ברוב נשיו, טפיו וגמליו, מוציא לחם מקרקעי, סוחט דבש מאילונותי".

האדישות, הקפאון לא נשתנו. שום נימה חדשה לא התעוררה. היהודים שוב „נרטבים בגויים מדם ומדמע וריר כל המגדפים וכששכך הזעם, כי עיפו הנוקמים, לטבוח ולנבוח ביהודים, ראיתי בני עמי בשבת חנויות ושולים דג־מלוח מחבית; וא"י רחוקה עמוקה ומשיח גם הוא בין המלכים המתים והמלה מלכות בין כל הגרוטאות".

בערי הקדש רוכלים שוררים ואין הכואב את כאב האומה ואף אחד לא שם לב ש„נער כנעני פוסק פסוקו באור היום לחיל עברי" . . . אף אחד אינו רואה את המציאות כמו שהיא, שבן הגר הוא הוא השליט בכל צומת הדרכים והשבילים בא"י העברית". ואפילו במקומות המקודשים בקדושת הדורות והמלכות לעם ישראל הערבים שוררים להלכה ולמעשה.

אצ"ג רואה ששמי א"י מתקדרים, פרעות עומדות לפרוץ במולדת. המשורר רואה את הבאות „עוד גשם ענן לא הכהה כצלמה, כצל רך בשמים, ושכל הגדולים היה רך כשל יונקי שדיים, והייתי אני לתוגה הגדולה, עננים בשמי ירושלים". אולם הרוכלים מסונוורי ה„פרוספריטי" הקיקיוני ופרות־הבשן המפוטמות התעלמו מלראות את המתרחש ואת הממשמש ובא. בן־הגר לא שקט ולא נח, הוא לא השלים עם העובדה שעם ישראל שב לארצו—

„אבל אמן בחוריו בהרים אלי קרב
וכון את הזמן ומצאכם אוכלי שלו
בזמר נרפים מגרמניה וסלב."
(ספר הקטרוג והאמונה)

המנהיגים האפורטוניסטים לא שמו לב להמתרחש בין ההרים, אזנם לא שמע אפילו את הזמר האיום המושר בפי זאבי כנען „פלשתינה היא ארצנו והיהודים כלבינו". אדרבא, המנהיגים, כביכול, הפיצו דעות כוזבות ומוטעות ביסודן על דבר „מדינה דו־לאומית", „ארגון משותף" ו„חלוקה".

המשורר מראה על אפסות הדעות הללו שהנן מוטעות ביסודן, על הרצון ליצור קואו־פרציה עם עם פראי כמו הערבים בזמן שהדבר הזה לא עלה בידי היהודים ליצור חיים הרמוניים עם העמים האירופאיים הנאורים שעמדו על מדרגא תרבותית גבוהה ושגרו בתוכם במשך דורות שלמים. אם בארץ של קנט וגיתה היה מקום בשביל היטלר ורדיפות נוראות על היהודים, הרי על אחת כמה וכמה היה לחשוש שהדבר הזה יוכל לקרות אצל הערבים בא"י, שהם עוד עם בחתוליו, פרימיטיבי למדי. הרעיונות הכוזבים הללו גרמו לזה שהישוב לא התכונן לגמרי והאמין ובטח בשודדי שכם וטול־כרם. בני־הישוב „למדו לעבוד להיות טובים למדו לישון בלי רובים, זאבי ערב אינם אויבים".

ואמנם פרצו הפרעות. המנהיגים שפחדו מפני פשיטת הרגל הצדיקו ואמרו:

„ערב היא טובה מטבעה, אלא קצת משוסה;
עם עמו של קנט לא יכולנו לגור במערב,
אבל נוכל ונוכל עם פועלי ערב"

אבל הפרעות הולכות ונמשכות, אולם אין פוצה פה. „ארבעה ירחי הרג, קלון ואין מניף אגרוף, יום יום הרוגים והספד וסלסול „את נשמת . . ." ואצ"ג שואל „. . . אי ארץ גלות בה קולח הדם כה בסדר?"

היהודים בא"י הם אדישים לכל המתהווה כמו בגלות—„המתים נבלעים באדמת הגויים, נרקבים והחיים—רוכלים ומתפללים לא"י" ואם יש מישהו המוריד דמעות הן „אותן דמעות ילדים חסרות הגפרית, בעיני גברים רחבי כתפים, אדירי קבורת, עצומי גרמים בפרוסקוב, בפשיטוק — וגם בירושלים". שום דבר לא נשתנה, שום דבר לא נתחדש מפרוסקוב עד ירושלים. המוסדות העליונים מכריזים על „נבליג לא ננקום כי נקם — תועבה" אולם בינתים „אצל ערב שמחת בית־השואבה".

ואם לפעמים נשמעת איזו מין מעין מחאה קיקיונית חרישית איזה שביב של זעם הרי

ויודעים גם לשכוה, אין סכנה למרצחים ברחוב, הם כזכוכית ביד המזגג והם כמו גומי ביד „גם הזעם שגם הוא ממין הנגר . . .” האנגלים והערבים יודעים שהיהודים „יודעים לבכות המושך”.

אצ”ג מתפלא, באיזה אופן במצב שכזה בזמן שהיהודים נרדפים מכל צד הם אינם מאוחדים. הוא קורא: „נ א ה ב י ה ו ד י ם ! נ א נ א ה ב א ת ע צ מ נ ו מ א ד , בא זמן כי נאסף פזורי הנגוהות, נאהב את עצמנו; יהודים ללא הרב שנואים! כתף אל כתף! לבל יהיה רוח בין גוף יהודי למשנהו, צ פ ו פ י ם ! ! ע ד ת י ה ו ד י ם ה מ צ פ ה ל מ ש י ח .”

המשורר קורא ליהודים הנענים הקופאים והאדישים: „אל דמי לכם יהודי! אל שנה בין פוגרום לפוגרום, עדי לקהלות סקריקין מגיני השם יהפכו עדרי הכבשים־היהודים קהלות הקדש שלנו—אמן” . . .”

ג.

המשורר מוצא שהמצב בא”י הוא פי כמה גרוע מאשר המצב בגלות. „אי ארץ גלות בשבעים גלויות, ובה ארבעה ירחי הרג באלם כזה? אי ארץ ויהודיה טובעים בדם ובתוגה ושותקים ארבעה ירחי הרג בלי הפוגה ובשל אברך אויל ושגריר כבודה מתבזה?”

אורי צבי גרינברג משווה את הגבורה הנפשית הענקית של היהודים בספרד, את קדוש־השם בשנת ת”ח ות”ט, את הקפיצות לתוך מדורות שלהבות בכל דור ובכל זמן בקריאת „אחד” אל המצב כיום ואז הוא רואה שהננו כיום דור של ננסים לעומת דורות של ענקים: „הננו נמוכים מכל יהודי הנמוך בגולה בשנת ת”ח, כי אז גם קדשנו השם לעיני העולם וכאן גם — שכלנו וחזון המשיח נרצח”.

הערבים בינתים עוקרים וגודעים ושורפים לעיני הבחורים ששכחו את יעודם ולא אימנו את ידיהם לקרב ולהגנה על חייהם ורכושם. אורי צבי גרינברג אומר על זה:

„אבותינו היו יהודי אלוהים
ובשלח האויב את האש בביתם,
קפצו להגן על ספרי התורה
ולהציל מן האש טליתם ותפילם;
אך בניהם בציון הכופרים באלוהים
וגם במלכות, יהודי הפטפוט
על מפעל ובנין, לא קפצו להגן
על גנם הנעקר, על יערם הנרצח.”
(ספר הקטרוג והאמונה)

המשורר יודע את סיבת הקפאון והאדישות. הדבר הוא פשוט: היהודים אבדו את „רגש האדנות”, הם אינם נעלבים, להפך אצלם נעשה זה לדבר שבשבח להיות „נעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים”. הקריאה מפי ה„שבאב”: „איל יהוד איל כלבנא” אינה עושה עליהם שום רושם, הלא הם היו רגילים גם בגלות לכל מיני גידופים והירופים.

אצ”ג שלא רצה בשלוה הבזויה ומאס בכל התענוגים ובחר להיות „כלב־בית” הוא היחידי הרגיש לכל עלבון ועלבון, הוא אינו יכול לנשוא את ה„שוטר הנכרי” השולט שליטה בלי מצרים במולדת, יען כי הוא רוצה בגאולה שלמה מוחלטת ולא למחצה, לשליש ולרביע. המשורר לא יכול להשלים עם הרעיון של גולה בציון, הוא רואה ש . . .

„צבאות הבריטים : כלגיונות קיסר
ובימי פילטוס ימי ירושלים
ופלביוס נואם על שלום עם ערב
וישו מטיף למלכות השמים . . .
וצבא בר־גיורא : בלי בר־גיורא
כל בית : מקדש ומבצר ומזבח . . .
והטף מאחר בלילות ואינו
עולה על ערשו, כי יורים בלילות".
(אזור ומגן ונאום בן הדם)

המשורר רואה את המצב של בנין בית שלישי בבנינו כמו מצב בית השני בשקיעתו. הכל מתמוטט, א"י נתונה בידי לגיונות זרים ופלבי:סים מסתובבים ברחובות ומרפים את ידי העם ונביאי השקר דוחים את יום הגאולה למלכות שמים.

צעקה מתרפצת מלב „אחד הלגיונות : „ י ר ו ש ל י ם , א ת ש ו ק ע ת ! א ת ש ו ק ע ת ל א ל ף ש נ י ם ו ד א י ! " רק הכסילים והנוכלים, נביאי־השקר המוצצים את שארית דם העם מתעלמים מלראות „ כ י ב מ ש ו פ ע כ ל ה ב י ת ו ה כ ל י ם " . וכמה איום לעמוד ולראות בשקיעתה של ירושלים, בזמן שהגאולה כה קרובה והמשיח כבר עמד על הסף, אולם מכיון שלא איכשר דרא הכל חלף בן רגע והמשורר אומר : „ א נ י נ ש א ת י ח ז ו ן מ ל כ ו ת ו ג ם כ ת ר ל ה כ ת ר ה , ע ת ה א ש א ב ל א ר ו א י ם א ר ו ן ה מ ל כ ו ת ש ל א ב א ה " .

אולם גם הזעקה הנואשת הזאת, איננה מעוררת את השאננים בציון, גם הקריאה „ירושלים, את שוקעת" אינה מקיצה את הנרדמים ואת ההמונים—האמיגרנטים־הרוכלים. גם פליטי הלגיונות של בר־גיורא שבאו למולדת חדורי אידיאלי המשיח והגאולה נתפסו לחיי השאננות והלא־אכפתיות „אחרינו המבול".

נורא הוא המצב לעמוד „כלפי תשעים ותשעה" לשחות נגד הזרם, ללכת נגד מהלך הרוחות ולהלחם נגד קולקטיב שלם, יהידי במערכה נגד אוהבים כפויי טובה ולועגים. אולם אצ"ג אינו יכול לעשות אחרת, כי הוא ספג לקרבו את כל הוי הדורות, כל רחשי לבם, כל כמיהותיהם וכסופיהם, כל רטטי הנשמה של דורות נענים קדושים שעלו בלהבות אש בכל הגלויות. נשמתו עברה את כל האטאפים והשלבים בכל התקופות של ההיסטוריה הישראלית רבת הענויים והתלאות והעקובה מדם. המשורר בעצמו מספר את גלגולי נשמתו : אני הוטלתי באניה בידי גיס נאמן־טיטוס והובאתי שי לרומא . . . ברומא ובספרד, באשכנז וצרפת, ברוסיה ובפולין היניקוני נאדות לענה וגדלתי תחת דגלם ודמדמתי תחת חרבם עד שקמתי וברחתי ללגיונות הירושלמיים".

המשורר הוא אחד שעוד „פעמוני שביליה בוקעים עור־התוף באזנו : ל מ ו ק ד " והוא „גם גוף שכרע בפני אלוהים במצפון ונשק את השם על הצלב" ובעת כפתו סרדיוט לענה על שהיה מקושט „בטלית ותפילין", ראה אז את „חזון אחי האנוסים באנקונא" :

„יורשלים דדהבא . . חומת אש מסביב לה גבוהה
הללויה אחי - - - הללויה אתי !
כל ארץ אדום בשברי חומותיה, דביריה
מוטלת גל שבר בשערי עירי ירושלים
וצלבים במשופע . . . חלודים ופעמונים במשופע
ענבליהם כמו לשונות תפוחות — — הללויה
הללויה אתי, כל אחד, בשערי ירושלים ! !"
(מדמי אבותי בספרד)

אצ"ג הוא המדבר „בשם המתים האלמים" והוא תובע את עלבונם ונקמת דמם השפוך:

„אני דם מני דם הטבוחים בישיבת סלובודקי,
אני דם מהרוגי עיר צפת ועין זיתים הסמוכה,
אני דם משכונות ירושלים, מנופלי תל־אביב,
אני דם מכל דם שנשפך בציון!
הם מתים, אני חי . . . ותובע אני את חייהם
מידכם בלשכת הגזית . . .
(אזור ומגן ונאום בן הדם)

כל צרה וכל פורעניות המתרגשת לבא על ישראל מרעידה את נימי נשמתו הרגישה של המשורר. הטרגדיה בגולה נוראה:

„יש תולים את עצמם וראשם המעוקם מכוון לאלוקים,
יש נשים שותות רעל, יש צונחות אל קטר,
יש יורדות אל ויסל הקר, יש יוצאות לקובה,
לסמטא קבל חילים ושקצים אפלים
כל אלו המיועדות להיות בעם אמהות . . . "
(ספר הקטרוג והאמונה)

והמשורר יודע ש„בבתי מרזח האל וקובות הנשים . . . דם מדמדומי הצער של ירושלים השרופה."

אולם המשורר שברח ל„לגיונות הירושלמיים" התאכזב מאד „אהה אל פחד אבי, לא יורפת בגליל, לא ביתר ביהודה ואף לא מצדה. ים ומלחה וגולה רבה ורחוקה . . ." והמשורר אומר „אני יצאתי לחפש מלכות ומה מצאתי בבואי הלום? תמורת מלכות—חנות המטלטלת מפולין וליטא הנה לציון".

אצ"ג רואה את המציאות הארצי־ישראלית „אין ישע, אין פדות, אזלת־יד, פה גולה, גולה בציון כגולה במערב — — — אך אללי שם—רק הנצרות, פה נצרות וערב". הסכנה כאן היא יותר גדולה „לא רומא אחת וצי אחד, כמה רומא, כמה ציים ידבקונו על החוף פה" . . .

ברמו של אצ"ג מרננת שירת צבאות בר־גיורא „בדם ואש יהודה נפלה ובדם ואש יהודה תקום" ולכן הוא סולד מפני הנמכת הקומה, הכרכורים הגלותיים לפני הפריץ, כן שליחם פה בפני הנציב יתיצב" המשורר יודע שיש רק דרך אחת לפתרון שאלת היהודים המסובכת, רק במקום אחד שאלת היהודים יכולה להפתר וזאת היא—ארץ ישראל, „יבשת אחרונה—היא ירושלים". אולם, בא"י יש לנו לדעת שיש „אמת אחת ולא שתים" והיינו:

משפטנו לשררה ולעצמה—במלכות בית דוד או לתופת קלונים: מלכות עברית".

אבל אף אחד לא שם לב לזה ואף אחד איננו מעריך את הדיאגנוזה הנכונה הזאת. הרוכלים במרכילתם, יהודי הנלבקים סוחרים בגזוז ובגלידה בתל־אביב המעטירה.

ד.

והנוער העברי? האבנגרד של האומה העברית ותקותה? —

„בחורי ישראל הבריאים בעת איד לעמם
המדמדם בכפות הנצרות ושיני האיסלם
ואין ישע מגוי לו בכל העולם הגדול
הטו את עינם ואזנם ולבם ודפקם:
לרוסיה אמם . . . הלביאה והשמש לכל:
לוינה מצודת השוצבונד עטרת השמאל:
לסין אחותם בצרפני יפן הנמר
לעם אשכנז הסובל מפשיזם . . .
לספרד דודתם . . . המצוינת מימות הבינים!
הנכספת לדם: בשם צלב . . . או בשם סוציאליזם"
(רקב לבית ישראל)

והמשורר מוסיף ואומר:

„מה זעות פשיטיק לעומת טולידה בינתים
ביום תאבד מדריד יום אבדן בשערי ירושלים.
ויהודה שלהם?—אין חשש היא איננה בוערת
האומה היהודית היא יותר מכל עם מסודרת".
(שם)

הנוער העברי מבין שעמים אחרים רוצים להשתחרר משעבודם, „גם ליטא עצמאית אף ארם־נהרים, מה מובן להם בתכלית הפשטות, אך בת יוד־זין מליונים גולים, מלכות לעמם—זה פאשיזם, או שטות". אבל המשורר איננו מאשים את הנוער העברי בכל. אשמים מנהיגיו שחנכו לשם זה. אצ"ג אומר: „מה פלא שאין הנוער מתקשר לכך (לציונות וא"י!) והולך צמא חזון לטמיון אידיאלים אחרים? . . . מקצוע הוגן היא הציונות. הרצל נשרף בחזון הבראשית של הציונות; חלוצים עומדים או הולכים ונשרפים באשה—אבל האפּראַט ואנשיו (המנהיגים) אינם נשזפים ח"ו, המה לבנים". והמשורר איננו מתפלא שציונות חנוטה זו שאיננה מחייבת למעשים, איננה מושכת את לב הנוער ואיננה מכניסה את רוח החיים במחנה היהודי.

„תנועת השחרור ואמת פתרונה הטריטוריאלי שחזה הרצל איננה כעת כדין תנועת שחרור זורחת בפנימיותה . . . איננה משיחית וגם לא ממלכתית . . . אין היא ניזונה ומזינה המוניה ברוח הקדש של תחיה לאומית אמתית. אין שנוי ערכין בגולה, אין התכת ערכי מהפכה עברית לאות התחדשות ממש כתקופת רנסנסה באומה יהודית זו שבשבילה עמלים חיילותיה החלוצים . . . לא קול אלוקים ומגן־דוד מאש מתהלכים בגולה בין מליונים יהודים המדוכדכים ביהדותם המסאבת, המופקרת כבימי הבינים, אלא קול הקופסאות המקשקשות וצליל מפל המטבע ל„פדיון שבויים" קבצני מקדמת דנא—ומגן־דוד מת, המשמש סמל הפירמה . . . כן; וגל של עתונים בכל שפות הגולה המבורכת. לא גל־תשפוכת! וכשאני נותן עיני בה, הריני רועד בכל אברי: כזוהי עתונות המרד של יהדות־הציונות? סופרים פרופסיונלים, שהם כגרמופונים גם הם ל„מקצוע" הציונות . . . "

רק המנהיגים והעומדים על יד המנגנון אשמים, בהם תלוי הקולר, אלו שהם רוכלים „בדעה ובנפש מבטן ומלדה, שגם אש הפוגרומים לא אכלתה" ושוגים ב„סוציאליזמוס מתעה" ושכל האידיאל שלהם הוא „בית, משרה, עסק טוב, אשת־חן, אוכל טוב, עתון ורדיו, טבק וגלידה, גזוז ותיאטרון". הם ה„גלותיים מלידה" אינם יכולים להיעשות „לפתע אדריכלים יוצרי מולדת, אלא טופחי גיטו יהודי נוסף לגיטאות וסובכי תסביך גלותיות מזרחית" ולכן המשורר אומר: „הכי אלו יקומו למרוד ולהמריד המונים? הם יכנעו תמיד להשליט ולהחזק יהיה מי שיהיה והם יסתופפו בצל דגל והגל. רק הפלביוסים והאיש־קריותיים בירושלים החדשה הם שהביאו לידי החורבן הזה. הם חנכו את הדור הצעיר לריקניות מוחלטת, לאדיאלים זרים שאינם מתאימים לרוח הדורות. שירת ה„אינטרנציונל" „לא אל, לא מלך, לא גבור" ב מ ק ו ם „ ש מ ע י ש ר א ל ".

לפעמים הרהור של חרטה מתגנב בלב המשורר, למה צריך הוא להיות מנודה ללא הערכה ורק להיות נתון לשמצה ולגדוף, למה הוא אינו יכול גם כן לשיר על הדר הטבע, על הרי שויצריה והאלפים ולתפוס פרפרים באויר במקום להיות מיסר ומוכיח ולנבא על דם על הרי יהודה והגליל. למה הוא איננו יכול לסגוד „לנוכח פסל אפולו" רק ללכת עמוס במשא הנבואה של ה' אל הנקמות. הלא יכול היה להיות כשאר המשוררים העבריים שלא שמים לב להטרגדיה העברית הנוראה ואינם משתדלים לזעזע את המצפון האנושי אם ישנו ואת הקפאון והאדישות של העם בזעקה.

אצ"ג הוא „הכרוז האחד הזועק: דלקה בציון והנצב כך באש בזעקת כלב־אדם". שאר המשוררים העברים במקום לתת בטוי לצער האומה ולהעול הנורא הנעשה לו, עומדים וחורזים שירים—קלסיים מלטשים ומשבצים כל אות ותג בזמן שעמם מתאבק בתמרות עשן ובוער כולו, כמו נירון קיסר הפורט על כנורו מול תבערת רומא. המשורר ברגעים של דכדוכי נפש אלו על ההמון המסונוור, פולט: „עתה יודע אני כי שגיתי מאד: למה פתחתי חזון? למה לא שקר נבאתי? למה ישבתי על ים?"

אורי צבי גרינברג יודע שנבואתו לא מתאימה למהלך הרוחות של בני דורו „אני אחרתי מאד, אולי נכון היה לי להיות בזמן המקדש חבר משורר ונביא; עם ראובני לילך חגור חרב ומדבר חבר או עם מולכו לילך; אש ואש אל האש בככר, או בארץ ספרד עם אבן־גבירול האלוהי; אולי הקדמתי לבוא בזה הדור, דור שלי, שהכל יוצא מנקביו וכמו מוץ מכברה יאביד, הוא נמצא בעולם כברפת גדולה בלי זעם ימי וגם בלי בכיה לבבית . . . ואני חליל המלך בפי, חליל המלך דוד!" אולם אצ"ג ככל נביא בדורו מוכרח לנבא, למרות רצונו, כי „איך אשקוט בדמי? וירושלים לוחצת לחיה הסלעית בלחיי ולחיה גם בוערת ודמעתה מנוצצת בחלון ביתי כל הלילה".

המשורר רואה את התהום העמוקה הרובצת בינו לבין דורו, הקרע שאין לאחותו ואז הוא בוחר לעמוד על צד האמת הנבואית ולא להסחף עם ההמון הרוקד סביב העגל הפז והמסונוור מפרוספריטי ושאננות. המשורר מכריז: שטמוני אחי! שטמוני פיטן האבדן, כי הנני בזמנכם כעמוד האש וכעמוד הענן בבגדים . . . לא ארע למשות דג צחוק מאגמי הדמים ולא חרב בנדן, הנני בזמנכם עמוד הענן בדמים, לא ארע איך לטבול את עטי בקסמים".

בדם המשורר תוסס דם נביאי ישראל הקדמונים, האש והלבה הגדולה שהתפרצה מפיהם כמו מהר געש מתפרצת ג"כ מפי אצ"ג, הוא אומר: „ואם אין במלי אריות השאגה והזעם של נביאי ציון הקדומים, אבל י ר ו ש ה מ ן ה א ש ו מ ן ה ז ע ם ה ז ה ש ש א ג ב ע ב ר י ת — י ש ו ד א י ב ד מ י!" ולכן הוא אומר: „אמן אני אומר לכם: אלוהים קללני לא שם בפי מגד, למען ארנו כדבש בכוס רוש ודמים, אלוהים שם גחלת בפי— גחלת האמת—ואותה על לוח חייכם אניח".

המשורר יודע ש„מאז ומעולם אטמו אזני העם לדבר הנביא הנשרף בכסותו, הצופה לכל סוף בהווה כבראי ומשקפהו לעינים: בעוד זמן לישר את הקו המסולף; מאז ומעולם לא אהב זה העם את הבא וקורא לו: עלות אל ההר, לסיני המשיח שכולו באש, כי בגיא בחר עם שבת, שקט בגיא, ותמיד היה מי אשר שר לו שיר־גיא וברק גורל קל בקלות רסים טל, ואולם אני לא אשיר על הקל, כי כבדה עלי פה תוגת חיי מאד". אצ"ג מוכרח לנבא למרות ולעומת הכל, יען כי תמיד „בליל מעיר הכפים המגובבת אשמע קול ענות מבאר, קול כל הדורות המשוקעים קורא: ה צ י ל ו ! ! ! כל הלילה."

בכל זאת ישנן פעמים והמשורר כמו נביאי ישראל הקדומים בראותו שאין העם שם לדבריו ולא רוצה אפילו לשים לב אליו, מחפש לו איזה מלון אורחים במדבר או איזה ילד עברי רך שעדיין לא נזדהם בהערמומיות השטנית וברוכליות הרקובה, שנשמתו עוד זכה וברה ואזנו טרם נטמאה ועדיין יכולה לקלוט את צלילי המשיח העדינים ועיניו הן שקופות וטהורות להביט אל קודש הקדשים של האומה פנימה. משא הנבואה מעיק על המשורר, הוא מוכרח לתת מבע לרגשות לבבו ולקול ד' הפועם בו ואז הוא רואה שהעם לא ראוי לגלוי השכינה, להנבואה היותר כמוסה והיותר עדינה: ה ת ג ל ו ת ה מ ש י ח . ולכן המשורר מספר את החזון הנהדר הזה „באזני ילד".

המשורר ראה את המשיח בא בצעדים חרישים בצורת הלך, עבר בכל הדרכים וסמטאות הירושלמיות וחיפש את אחיו הנענים המצפים לבואו. המשיח עבר ממקום למקום עד שהגיע למקום המקדש, מקום המלכות, אולם שם על משמר גא לת הדורות עמדו החנונים והרוכלים ונביאי השקר למיניהם השומרים והמשגיחים בעין פקוחה שהעם ימשיך לישון ושהגאולה לא תבוא, בכדי שהם הכוחות השחורים יוכלו להמשיך בשלטונם הבלתי מוגבל והבלתי מרוסן. ובעת דרך המשיח על סף העזרה, קדמוהו החנונים והרוכלים בצחוק שטני ובלעג עוקין ואמרו לו:

„שגית ההלך. בכל דור יש כזה השוגה. החוזה חזון שוא:
מלכות ירושלים, חה, חה. ובכל דור הננו כך עומדים על
הסף ללמד בינה לחוזים השוגים, ירושלים צריכה דוד
עשיר, שק טבין ותקילין, לבנות בה בתים לסחור,
לאכול ולשתות, בלי מקדש אלוהים על ההר
ובלי כס למלכנו דוד ובלי שלטי הגבורים.
ירושלים צריכה עגל פז ולא דמות בר־גיורא:
עני ואביון, בר־חזון ובר־חרב,
ירושלים צריכה דממה וזהב ודממה,
ולא רע כי השלט הבריטי בחומת העיר,
ולא רע כי ערב במרום הר ואנחנו בעמק,
בנת ההלך?"

(באזני ילד אספר)

המשיח עמד מחריש ומשתאה מהריש ומשתאה, עומד ותומה: איפה נמצאים הדורות שחכו בצפיה מחושמלת לבואו, שנשאו את שמו על צל שפתותיהם ברתת וברטט, איפה הם כל אותם מחשבי־הקצין ודוחקי־השעה שהתגלגלו בשלגים ועברו מדורות־אש והוציאו את השם בסילודים בכדי לקרב את הגאולה ולהביא את המשיח? ו„אלו קמו עליו בסכין ותקעו בו בלב—וזנק עם הסכין בלבו מעל לגופיהם, אך יען בלעג דקרוהו, נצחוהו אזי, הרוכלים".

המשיח נפשו עגמה עליו בראותו את הרוכלים בכבשם את הר הבית ובשמעו את הצי הלעג השנונים שהרגיש אותם כמדקרות חרב בלבו, רד מהר הבית ושב כלעומת שבא, חג עוגה ועלה בצורת יונה מעל מקום המקדש. לאן ? אולי לשערי רומא שוב לאלפיים שנה, להיות שוב שרי ואסיר עד מטיא שעתא ועד דאיבשר דרא ;

„במיצר זה מדן ועד באר שבע
היתה מיועדת לבא ותבא מלכות
אך עתה יש חנות
זולף המלכות . . . "

(כלב בית)

ה.

בינתים הנבואות השחורות והאיומות מתגשמות יום יום ומסגרות שחורות מתנוססות בעתונים. יהודים נהרגים, יהודים נדקרים, יהודים נשרפים, ירויות ורציחות בהתקפות, בגלוי ומן המארב, אולם מטעם המוסדות העליונים — א ל מ ח א ה , א ל ד ב ו ר , ש ק ט , ה ב ל ג ה — צ ו ה ש ע ה ! י ה ו ד י ם , ה ב ל י ג ו ! !

במקום למחות, ללחום כחיילי הכבוש של צבא בר־כוכבא ויוסף הגדם הגלילי, היהודים מתמוגגים בדמעות שליש ומסדרים נשפי „יזכור לעצים" שנשרפו ושגודעו ללא התנגדות וללא הגנה. לא מסדרים אזכרות לחללים שנהרגו על ידי מרצחים על לא דבר ועל לא עול בכפם, בכדי ח"ו לא לזעזע את העצבים, לא להביא לידי מתיחות היחסים עם הערבים ולא להרגיז ולהדריך את מנוחת השלטונות וביחוד לא להוציא משווי־המשקל את הקברניטים של העם. אצ"ג מקונן ולועג מתוך כאב עצום ומתאפק :

„יזכור לעצים, לתבואות אללי
לפרה מדוקרת . . . אך לא לחללי
ישראל שכותשו במכתש האישלם
הם בקבר אחים—תם ונשלם".

(יזכור לעצים)

אבל אין לרחם על בחורי ישראל אדירי הקבורת, בעל השרירים החזקים הבוכים כתינוקות, יען כי „יש כמירת רחמים עלי כלב נמעך מאופן, יש כמירת רחמים על חיגר, על עור בימי הרג, אבל אין אלוהים ואף אין בן־אדם בר־כבוד שיכאב עליכם, הקלים בדמם מני ארג".

על הישוב היה להתקומם ללחום ולא להבליג ולחכות לצו, או עד שהאנגלים ה„טובים" ירשו להתגונן בנשק.

„הכי סיף נתן ? את הסיף לוקחים
ועל זה מתברך כל בחור אצל עם
אם נבינה—נמלוך
א ם נ ב י נ ה — נ מ ל ו ך ו א ם ל א —
נ כ ת ש
ב מ כ ת ש ה א י ש ל ם " .

(ספר הקטרוג והאמונה)

גאולת ישראל, ענויי העם וסבלו, כסופי הדורות, נעשו לענין של „ביזנס" ועסק. הסיסמאות „עין תחת עין", „הם יגדעו ואנחנו נטע" נעשו מעין „אני מאמין" ציוני ושטה מדינית, אולם מהי התועלת, הלא יותר קל להערבים לגדע את העצים מאשר ליהודים לטעת. מה היא ה„חכמה" המדינית הזאת לבנות וליצור מבלי להגן על חיינו ורכושנו.

אצ"ג אומר על השטה הזאת: „זוהי חכמת אותו ילד, המשבר תמיד את הכוס האחרונה בבית, עומד על הרסיסים ומחייך: אבא יקבל כסף ויקנה כוסות מהדש . . ."השטה הזאת של „עין תחת עין ועין תחת דם" היא נפסדת וילדותית, כי „אין ערך לעין אם שותלו לא מוכן בחרבו לקטע את יד האויב המקטע ענף, חי לא יגיע החורש היהודי עם שורו לשדה שכם . . . אם רובו לא ילך לפניו, והיוצא כן להרוש לא ישוב עוד בערב". זאת היא המציאות. על היהודים להכיר שהם חיים בין עם פרא ולמוד מדבר ולכן דרוש להתאם להתנאים ולהיות ערים ולעמוד על המשמר.

בן הגר איננו חזק, „ל א ה ו א ש ג ד ל ב ק ו מ ה כ י א ת ם — ש פ ל ת ם!" עלינו לדעת שא"י היא היבשת האחרונה, התחנה הסופית שלנו. מפה אין לנו לאן ללכת ולכן עלינו ללחום מלחמה נואשת על כל צעד ושעל עבור כל רגב וגרגיר כי כאן הוא הקרב האחרון לחיים ולמות. המשורר פונה לישוב ושואל:

„אל אן בעולם תצאו לספינות ביפו ובחיפה אשר תביאנה אתכם?
אי ארץ ביקום ותקבלכם אפילו כחורגי משפחה?
אי חוף ולא תצא לקראתכם הקללה בשריון?
אי עם ולא ישלח חצי הגדוף בבשרכם?"

(שם)

ועלינו לדעת לשם מה באנו הלום:

„הכי שבנו לכאן כדי שלישית ליפול?
ובידי מי, בידי רומי? בידי חלאת ערב?
ובלי חרב ביד להרג ממרצח
שלישית ליפול ואף בלי קרב?"

(שם)

סכנה נוראה נשקפת לא רק מ„חלאת ערב" אלא גם כן מבריטניה הנוצרית. היא מכינה בגידה נוראה והיא מתכוננת לשים לאל את כל השאיפות והתקוות של עם ישראל. אבל אין להאשים רק את אנגליה בזה, כי המהיגים הפלביוסים בגלגולם החדש, ה„מושקים" ו„יהודי מה־יפית" הרגילים להתרפס לרגלי ה„פריצים" והאדונים, הם הביאו לידי זה שאנגליה איננה מתחשבת לגמרי עם היהודים, אלא משעבדת אותם ומנצלת אותם, ובמקום לסייע להתפתחותו של ה„בית הלאומי" הם עומדים לבגוד בעם ישראל ולהקים מדינה ערבית עצמאית בארץ ישראל העברית בכספי היהודים. המשורר אומר: „בריטניה היינו למס לך, גם ערב לוקקת מדבשי בכפך, נכנעים אתאנו לפקודות פקידיך, מנהיגי פלביוסיך".

המנהיגים הם המרפים את ידי העם במקום לעודדו, לחזקו ולאמצו. הם אומרים לו שהוא חלש, עם של „עפר ואפר", עוד „בטרם הבריטים עוקדים חזוננו כשה, משחיזים סנבלטים אזמל בשביל השוחט ומלמדים אותנו, אכן חזוננו כשה וגורלנו הוא זה". ומתוך כך שהיהודים לא למדו למרוד להתקומם וללחום ככל העמים, בריטניה הגדולה אינה מתחשבת עם היהודים. היא יודעת שהיהודים הם אלמנט שקט ולכן הם מדכאים אותם ועושים כל מיני הנחות להערבים

על השבון היהודים. הם יודעים שמצד היהודים הם לא יתקלו בשום התנגדות והמשורר נותן אילוסטרציה המשקפת את מהלך הרוחות השורר בין הבריטים ביחס ליהודים. „היהודים ידידים . . . אבל—הם יהודים; גם אם חרב תכם לא יצאו בחרבם ורגש כבודם לא ממין האדנות הוא, המנאין מקדשם ומזהם נשיהם ומנפין עוללם אל הכף—ינקה, לא ירסקו גשרים ויעיפום באויר כלאום מזוהם, הם ממין הבכיה". נורא הוא למשורר לראות ולסבול את כל זה בבירת דוד מלך ישראל. „ז ו ע ה ב ב י ת א ב א , ה י ו ת כ ה מ ו ב ס , ב ב י ר ת ד ו ד מ ו ש פ ל י ם ע ד ש א ו ל ."

ו.

הוכר הבטחון והאמונה בכוחות העצמיים, מורך הרוח ומגינת הלב הביאו לידי כך שהיהודים אינם מעלים אפילו על הדעת להתגונן להתקומם נגד צורריהם, אבל אצ"ג אומר שמכיון שאנו סובלים כל כך הרי בכוחות מאוחדים היינו יכולים להוות כוח עצום וכביר שהעולם יהיה מוכרח להכיר בנו ובזכויותינו ולהתחשב אתנו. „אנחנו כבשים? ה נ נ ו ע ם ב ר מ ל י ו נ י ם ג ו פ י ם ה נ נ ו כ א ו ב י ם ו ל כ ן ה נ נ ו ס כ נ ה !"
אולם אצ"ג מנבא על עם עברי הדש, שיקום דור חדש שישתחרר מכבלי הגלות, הוא ינתק את המוסרות ואת השלשלאות ששמו על עם ישראל במשך מאות השנים של סבל, ענוי ודכוי גופני ונפשי. המנהיגים שאינם ראויים לתפקידם ימוגרו כי „אין גלותיים מלידה נעשים לפתע אדריכלים יוצרי מולדת, אלא טופחי גיטו יהודי נוסף לגיטאות וכובבי תסביך גלותיות מזרחית."

גאים יהיו היהודים של הדור החדש. „לא נט למנזר הנוצרי ולמסגד האישלם למען נציל את היינו בקלון הכנעה, אנחנו באש נכנס או נדד אל הים, לא נבחר בנירונה על שקת המלכות הרשעה". היהודים לא יכנעו אף פעם, אם גם גדולים והזקים יכנעו, אך היהודים אף פעם לא ישתעבדו ולא ישעבדו את הזונם ותקותם. אם גם כל עמי העולם ירכינו את ראשיהם „אך אני לא אבוא לעולם עם מגיני לדוד השבור מוצל ממלכות מנופצת והתקוע כמכתות סכין בגופי. לא נולד בדמיון עוד יום זה בשמשו הקטנטונת, בא אבא להושיט לאלוהיכם קרע־כתונת לאות הכנעה."

כנין נביאי ישראל הקדמונים אצ"ג מנבא על היום הגדול והנורא „כד מטיא שעתא" עת „מקרבנו יקום הנוקם".

הנוצרים יגרשו את ישו היהודי מן המנזרים והכנסיות. עוד לפני עלות היטלר לשלטון ניבא אצ"ג על זה, שהנוצרים ישתדלו לשרש עם היסוד את התורה הישראלית הגלומה בנצרות. עוד אז אמר המשורר „ועתה אחי צא מן המנזרים כי בא מועד". ישו ישוב לא"י „בטלית שהיתה על כתיפיו בעמדו לצליבה ועברית ידבר אותו האיש".

כד מטיא שעתא אז בריטניה הגדולה תשתה גם היא מכוס התרעלה. עוד יבוא יום וקרוב הוא בו תשתה אנגליה מכוס הקובעת המוכנה בשבילה. כל העמים המשועבדים כיום לבריטניה הגדולה יתקוממו נגדה וימרדו בה. העמים האויבים את אנגליה יקומו עליה ויהרבו אותה ויעשו ממנה תל־עפר:

„אני חז את נשרי עמלק מן הרינוס
עפים אלי גג הווסטמינסטר הרם
אני רואה את הגנגס עולה בכתפיך
לחוך ובלוע אדם ורובהו
כל טנק וכל תותח".

(כד מטיא שעתא)

ואז בעידן זה משורר אנגלי הכותב אנגלית ירגיש את אותו חום הקדחת, את אותה הצמרמורת ואת אותה ההרגשה שמרגיש המשורר בכתבו השירים הללו. אצ"ג איננו מתעלם מהקושיים ומחבלי המשיח שיבואו. הוא איננו בעל הזיה.

„אינ רואה ענויים שיבואו עלי
איומים מאלה אשר בהוי,
אני שומע הרבה יללות באזני,
אני רואה הרוגים וטבוחים ובערות,
אני רואה בתי כלא עבים ותליות
בירושלים, ביפו בעכו—ופני
סקריקין יהודים נדונים למיתה
ושחרית ירושלים בשעות פניהם".

(שם)

אבל המשיח מוכרח סוף סוף לבוא והמשורר בטוח שאע"פ שישנם קושיים, עכובים ומעצורים בה כבירים, המשיח בא יבא. „ולי יש משיח ואם עודנו רחוק, הוא חבוי כחרבו של דוד בנדנו". אבל המשיח „לא בפרימיטיב הגליל יעלה, אלא במחוז הגליל שיש בו השמל, מכוניות, בתים היגיאניים וסירות מוטורים על הכנרת".

ולבסוף ספרו „הקטרוג והאמונה" אורי צבי גרינברג רואה את החזיון הגדול של אחרית הימים.

אני רואה הר הבית כסיני בוער
ורוכב שותת־אש בחצוצרה מחצצר
ודגל דוד—במגדלו של דוד".

(שם)

ז.

כדאי להזכיר את יחס העתונות העברית ו„מפקדי" הספרות כביכול לאורי צבי גרינברג כל דבר קטן הנוצר בעברית שאינו ראוי אפילו לשם יצירה מוצא לו הד בעתונות העברית ומדברים על „המאורע הספרותי וההסטורי" זמן רב, אולם ביחס ליצירותיו של אצ"ג העתונות העברית עוברת בשתיקה ואינה מזכירה אפילו את שם המשורר או את הופעת יצירותיו. ואם לפעמים ומנהלי ועורכי העתונים של „הקו־הרשמי" לא יכולים בכל זאת להתעלם מיצירותיו של אורי צבי גרינברג המופיעות למרות הכל, הרי הם יוצאים פשוט „מכליהם" והשצף קצף בחירופים וגידופים הם מתנפלים על יצירותיו וביחוד על המשורר עצמו ודנים אותו ואת ספריו לשריפה ולידי מיתות ב"ד.

אצל עמים „רגילים" דנים את הסופר לפי ערך יצירותיו. לא חשוב אם שקספיר היה „והיגי" או „טורי" או אם אוסקר וילד הצטיין במוסריות אם לא, או אם טולסטוי פיים למעשה את מה שהוא מטיף להלכה בספריו. ואצלנו להפך דנים את יצירות הסופר לפי תו המפלגה והסיעה שהוא עונד ולפי התו והסרט מחייבים או שוללים את יצירותיו.

אמנם יש לראות בזה משום השפעת הזמן. תורת איינשטיין פסולה משום שכתבה הוא יהודי. ה„לורליי" אסורה משום שמחברה היה הינה, את שם טרוצקי מחקו מתולדות המהפכה הרוסית והאנציקלופדיות והדוקומנטים משתדלים להשכיח את שמו, מכיון שהוא לא הלך

ב„קו־הרשמי" של סטלין וסיעתו שהשעה משחקת להם. אולם ההשפעה הזרה הזאת הלא מקורה הוא ממקום טומאה ובאיזה אופן אנו נסחפים עם הזרם של מי שופכין זה?

אולם עוד לא נוצרה הצנזורה שתוכל למנוע בעד הפצת דעות חדשות ואמתיות. רק קטני־המוח וצרי־המחשבה חושבים שעל ידי חרמות ועל ידי רדיפות או התעלמות מדעת ושלא מדעת יכולים להכחיד מחשבות, יצירות ורעיונות. דרך כל סדק ופרץ חודרים הרעיונות החדשים וגורפים בשטפם את כל המתרסים ששמו לפניהם לעכבם ולעצור בעדם.

הנוער העברי ביחוד בארץ ישראל מתחיל יותר ויותר להתקרב ליצירותיו של אצ"ג למרות האיסורים הרשמיים והבלתי־רשמיים. הוא מתודע להרעיונות שלו ואמתיות דעותיו נראות בעליל. שירתו של אצ"ג איננה רק מהפכה בשדה היצירה העברית, הוא איננו רק מעורר את העם למהפכה והתקוממות נגד שונאיו ואויביו, אלא שירתו היא מכוונת בעיקר לחולל מהפכה פנימית בתוך נשמת העם.

האומה העברית היא שבורה רצוצה ותשושת־כח, היא איבדה את מקוריותה את רגישותה ואת כח ההגנה שניתן לכל יחיד וצבור חי. עוד, „אחד־העם" ראה שאם ארץ תחרב ימצאו תמיד גואלים בשעיר קומתם של עזרא ונחמיה שיבנוה. אולם „עם כי יחרב" המצב גרוע פי כמה.

כל גדולי הציונות מפינסקר והרצל עד היום עוררו את העם. ביאליק רעם בקולו על העם שלא קם אם השוד והשוט אינם מעוררים אותו. אולם בזמן האחרון גם הציונות שהיתה צריכה להיות מהפכה נקפאה ונהפכה לרוכלות ו„שקול האל במשקולת".

ובתוך דממת־קפאון זו עומד אורי צבי גרינברג כמו הר פולט לבה גועשת ובגצי שלהבת ובזיקוקין־די־נור הוא משמיע דברי הרועש על דבר מהפכה בהאוריינטציה העברית, מהפכה בגוף ובנפש בתוכן ובצורה „כלפי תשעים ותשעה".

ס ו ף

חיים טשנובר

חזיונות בקר

גלמוד אתהלך תוך נפתולי חורשה
המקיצה מתנומה נדירה;
אשעה אל גזעים מתמרים ועולים
אל כפת השחקים הברה.

אקלט רזי יה בצללי הנשיאים
השטים בחפזה בערבות שמי אל,
השמש בלצון בם תיר הציה,
כל קרן וחין—בן־שעיר מתהולל.

גם עתק יעניקו לכפים מזדקרים
ממעמקי הזה היבשה,
ויתלבטו בעבי שיחים מוריקים
ויהלימו זכריה תשושה.

טסים פרפרי חן, שתו עלי סביב.
ברוך אתה לי, בקר! ברוך אתה, אביב!

מיכאל ארפא

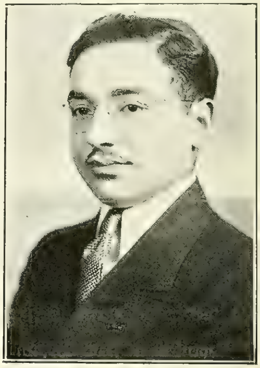
כבזק מפלס שביל בשמי אשמנים,
יפתיע רגע קט, יסנור—ואינו,
ובעקבותיו רעמי עז קובלים, מתפוצצים,
ובהתקבעם יהרד עולם כלו;

יבקיע הוד היופי לנשמה,
יפיין קורים, בזהרו יזכך,
ובעקבותיו תבוא תוגה נעלה,
תקב, תצרף הלב, תהומו תלהך.

בוזה הכאב, הצער הנשגב
אנשה עמלי, מצוקתי אשכיח,
ולהן הן צלילים, ילידי עוגב,
גלי יגון היקום בלבי ישביח.

בהעדר הכאב—היופי אך הבאי,
בהעדר שניהם—כלי איני כדאי . . .

פעולות

ועד הפועל של הסתדרות התלמידים,
מערכת ה„ניר" ומערכת „הלפיד",
מנהל הספריה וחדר הספרים
מביעים בזה את תודתם הרבה
למזכיר בית המדרש למורים

מר יוסף ש. נוביל

בעד התענינותו ועזרתו הרבה
לכל פעולות התלמידים במוסד זה.

ועד הפועל של הסתדרות תלמידי בית המדרש

(שנת תרצ"ט)

שמעון קנוביין—נשיא
שלמה פעלד—סגן נשיא

שמעון עקשטיין—מזכיר
אליעזר גמליאל—ראש הפעולות

צירי המחלקות

מחלקה א.
ד. וואלצר—נשיא
י. סיגעל—סגן נשיא

מחלקה ב.
א. פרליסקי—נשיא
א. דיוויין—סגן נשיא

מחלקה ג.
מ. הלר—נשיא
ש. גולדמן—סגן נשיא

מחלקה ד.
י. הרמן—נשיא
א. גמליאל—סגן נשיא

מחלקה ה.
מ. קלוזנר—נשיא
ח. טשנזובר—סגן נשיא

מ. ר. וסר
עורך ה„ניר"

ישראל קוריץ
ספרן ראשי

ש. גרפשטיין
עורך „הלפיד"

ועד-הפועל

יושבים :—י. קורין, ח. טשנובר, ש. עקשטיין, ד"ר פ. חורגין, ש. קנוביין, א. גמליאל, י. הרמן

עומדים :—מ. הקר, י. גוטדמן, א. דיוויין, י. לרנר, מ. ר. וסר, מ. סיגל, א. פרליסקי.

ועד הפועל של הסתדרות התלמידים

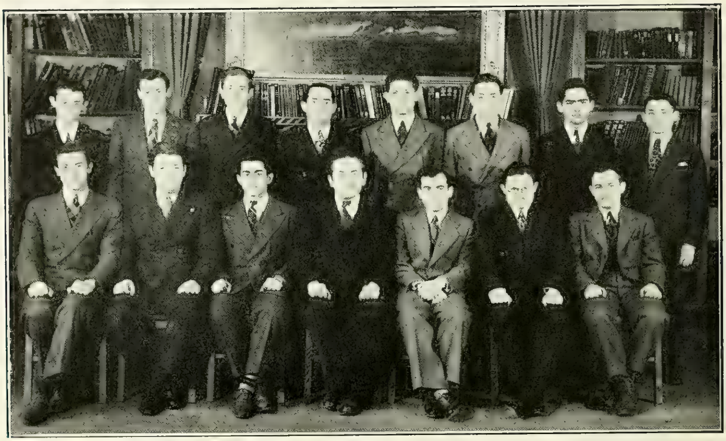
בפעלו בתוך מסגרת חוקת הסתדרות תלמידי בית המדרש למורים, שצירי המחלקות בשנה הקודמת יצרו ושכללו, השאיר ועד הפועל לזכרון למוסד שנת עבודה ממשית רחבה בהקיפה ומקורית בתכנה. אנו מכירים תודה לנשיא ההסתדרות וסגניו בהדגישו את הנחיצות לענין את התלמידים בפעולות חיצונות מחוץ לכתלי מוסדנו.

ברגיע ישבוע וריוב העברי פעל הרבה הנשיא להפיץ את הקופסאות והבולים בין התלמידים. לא רק התנהלה מכירת „הדואר" באופן רצוי, אלא גם נכרה השתתפות מצד התלמידים בנשפים הספרותיים, שנערכו על ידי הסתדרות העברית באמריקה. האספות שיצאו מגדר הרגיל הצליחו במדה שאי אפשר היה לשערה מראש. הודות למרצם של חברי ועד-הפועל עשו חיל הפעולות החדשות—„הלפיד", „שמשון" וכו'.

במשך השנה נעשו מנויים אלה :

שמעון גרפשטיין ואחריו נח רוזנבלום — — עורכי „הלפיד"

פנחס גורודצר — — ראש המקהלה

חברי מערכת הלפיד

יושבים :—מ. יעקובוביץ, נ. וויז, נ. רוזנבלום, הרב ש. ווינד, א. גמליאל, י. רוטמן, ש. עקשטיין
עומדים :—נ. דן, א. פולאק, י. הרמן, ש. קנוביץ, מ. וסר, נ. סטפנסקי, א. קרפ, י. לרנר

„הלפיד"

הרב שלמה ווינד—יועץ למערכת

שמעון גרפשטיין, נח רוזנבלום—עורכים

מנהלנו הד"ר חורגין הרגיש את הצורך למלא את החסרון שנגרם בהפסקת הוצאת ה„ניר החדשי" ועל פי הצעתו נבחר שמעון גרפשטיין, שערך את ה„ניר" השנתי באופן נעלה לפני שנה, לנהל ירחון חדש שישמש כלי מבטא בעד תלמידי בית־המדרש. מ. ר. וסר נקב את שם הירחון „הלפיד" והצעתו נתקבלה פה אחד. יתרונותיו של „הלפיד" הם מכריחים שהוא יוסיף להתקיים גם בשנה הבאה. לא רק נכללים ידיעות שונות הנוגעות לחיי תלמידינו במוסד, אלא חמשה טורים שנכתבו בכל פעם על אותם הנושאים עזרו בהרבה להפיץ דעות על ענינים חשובים בין התלימדים.

„באוצר ספרותנו" מאת מרדכי רפאל וסר, הוא טור חשוב מאד שבו נכתבו הערכות על „כתבי א. נ. פרלברג", על „הדואר לשנתו הי"ח", ועל „הניב לשנתו הרביעית". „בעולם החנוך" מאת ישראל לרנר, נגע בידיעות הנוכיות ושאלות חשובות שנתעוררו מסביב לפעולות מוסדי החנוך. „בעולמנו" נתן שמעון עקשטיין בקצור נמרץ קורות עמנו בתפוצות הגולה במשך החודש. שמעון קנוביץ כתב „זעיר פה וזעיר שם" הדן בידיעות מצחיקות שנלקטו במחלקות בית המדרש למורים. ב„מאחורי הפרגוד" סקר נחום י. דן על הדברים המתהוים במוסד גופו. המאמרים הראשיים דנו תמיד בשאלות חשובות שעמדו על הפרק בבית מדרשנו ובעולם העברי בכלל.

הספרנים

יושבים: — נ. דן, מר י. ש. נוביל, י. קורין, א. ליסטוקין
עומדים: מ. וסר, י. קלה, נ. סטפנסקי, ש. קניבין, ש. רפלי

הספריה

יוסף ש. נוביל—יועץ לספרנים
ישראל קורין—ספרן ראשי
מרדכי ר. וסר—מנהל חדר הספרים

הערכה שלמה ומקיפה נעשתה השנה בספריה כדי לקבוע בדיוק את מספר וסוג הספרים הנמצאים בבית מדרשנו. מזמן יסוד הספריה, הנודעת על שם המנוח א. נ. פרלברג ז"ל, עד עתה אבד מספר הגון של ספרים, ונמצא הכרח למלא את מקום החסרים. הוצאת „ספר המופת" לבתי מדרש למורים על ידי קרן ישראל מין אפשרה לספריה לרכש כתבי סופרים עברים מובהקים מהתקופה החדשה. אחרי גמר רשימת הספרים וסדורם בסדר הגון, התחילה הספריה לפעול בלי תקלה. בעזרה הדדית הן מצד התלמידים והן מצד הלשכה מקוים הספרנים לשפר את מצב הספריה ולעשותה למופת. תופעה חשובה ומשמחת היא ההתענינות המרובה בספריה מצד תלמידי המחלקות הנמוכות. הבה נקוה שזה ימשך וישופר יותר ויותר.

חברי המקהלה

עומדים: א. סמולבין, א. ריס, י. סיגעל, י. מלבין
יושבים: י. סיידען, מ. קייזר, פ. גורודצר, י. סקאפ

המקהלה

פנחס גורודצר—מנהל   י. סיידען—סגן מנהל

כשרונות לזמרה נתגלו בבית מדרשנו עוד לפני זמן, אולם לא נמצא מי שינצל אותם. השנה נטל עליו התפקיד לנהל מקהלה פנחס גורודצר שבלוית נגינת חברו מ. קייזר על הפסנתר הצליח לקבץ מסביבו חוג שר ומרנינ טובים. בכל אספה ואספה ענגה המקהלה את התלמידים בשירים ארצי־ישראליים נעימים. המקהלה הציגה לה תכנית עשירה ומקוה להרחיב שדה פעולתה בזמן הבא.

אספות התלמידים

מנהג נושן בבית מדרשנו הוא לערך אספות בהזדמנויות שונות. רובן הן לשם התודעות אל תלמידים חדשים או לשמע חוות דעת המורים על ענינים העומדים על הפרק בחיי היהדות. השנה התאמצו פקידי ועד הפועל להשיג אורחים נכבדים לדבר לפני התלמידים. שתי אספות ראויות להזכר: לרגלי בקורו בארצות הברית לשם הרמת כספים בעד קרן התרבות העברית בארץ ישראל, נמצא ד"ר שמעון גינזבורג, המשורר והחוקר העברי הידוע, בניו־יורק. הוא נעתר לבקשתם של יעד־הפועל ונאות להרצות על „אגרות רמח"ל", שהוא עבדם ומסרם לדפוס בארץ ישראל. הד"ר נתן קלוין הציג את האורח הנכבד בדברי שבח והתעכב ביחוד על פעולותיו של האורח בתור משורר ומחנך פה באמריקה. אחרי שהודה לד"ר קלוין והביע את שמחתו על המצאו בבית המדרש למורים, התחיל בעצם הרצאתו המקיפה והמענינת.

האורח החשוב השני היה מר מנחם ריבולוב, עורך „הדואר". הרב ש. ק. מירסקי, שהוא סגן נשיא הסתדרות עברית באמריקה, הציג את האורח ובנאומו הדגיש את החשיבות המיוחדת שיש לשבוע ויום העברי. מר ריבולוב עורר בדבריו את התלמידים שיטו שכם ולעזור למפעל חשוב זה. מנהלנו ד"ר הורגין נאם נאום החתימה בענין זה.

ה „שמשונים"

יושבים :—ד. ריס, א. ריס, ד"ר פ. הורגין, נ. סטפנסקי, א. הורביין
עומדים :—י. ריבנר, א. פרלוב, י. בלקוביין, מ. כהן, מ. קליימן, א. פרליסקי

מחנה „שמשון"

ד"ר פנחס הורגין—יועץ „שמשון"

אריה ריס—נשיא | ישראל ריבנר—גזבר
אליהו הורביין—סגן נשיא | דוב ריס—מזכיר

בשנת תרצ"ו התחילה הסתדרות חדשה להתפשט בערים בסביבת ניו־יורק. הסתדרות הנוער הזאת נקראת בשם „שמשון" ואלו הן המגמות שלה: התמכרות לרוח היהדות החרדה, בנינה של ארץ־ישראל ברוח זאת ושכלול אפים של החברים על ידי השפעה מצד המועדון הזה. כדי לגרות התענינות מצד המשתתפים בבעיות הנוגעות ליהדות בכלל, נהלו פקידי החוג שיחות על נושאים מתאימים.

אחרי הארגון, שהיה תוצאה ישרה מדברי ההתעוררות שהשמיע הרב ש. ק. מירסקי במחלקה ב', נתארגן חוג בבית המדרש למורים. החוג הוציא גם ירחון משלהם בשם „השמשוני" ועורכו היה נחום סטפנסקי. החוג מתאסף בקביעות בכל יום שני ודנים בשאלות העומדות על הפרק ומנהלים שיחות מענינות.

מאת נשיא הסתדרות התלמידים:

דבר ידוע הוא שאין אדם משים את עצמו רשע: אין הוא אוהב לספר את חסרנותיו, אלא בכל פעם שיש לו הזדמנות ידבר בשבחו.

שנת הלמודים נגמרה וימי כהונתי בועד הפועל חלפו ובשנה הבאה יבחר ועד־פועל חדש לנהל את פעולות הסתדרות התלמידים, והחברים החדשים שוב יצטרכו לחשוב מחשבות וליגע את מוחם כיצד להכניס ולהנהיג פעולות מצליחות במוסדנו, ושהתלמידים ישתתפו ויקחו חלק בהן. מטעם זה רוצה אני לתת כאן סקירה כללית על עבודתנו אנו במשך שנה זו, כדי להקל על חברינו הבאים ושילמדו מנסיונותינו.

השנה נעשו שנויים רבים בפעולות. במשך השנה ראינו את הצורך לקרוא לאספות תלמידים תכופות ובהן דנו על החדשות בעולם היהודי וגם כן הזמנו אישים חשובים שנאמו לפני התלמידים כגון, הד"ר שמעון גינזבורג, אחד הסופרים והחוקרים הגדולים שבא מארץ ישראל לשם יסוד קרן לתרבות עברית, מנחם ריבולוב, עירך „הדואר" ואחרים. האספות הללו נתקבלו בשמחה רבה מצד התלמידים והמורים.

גם הירחון שלנו, ששינה את שמו מ„הניר" ל„הלפיד", הגיע השנה למדרגה יותר רמה, ויש לקוות שישאר לסמל ולדוגמא לעתיד במוסדנו. שיהיה „לסנה בוער ואיננו אוכל".

עוד מפעל שהצליח במשך השנה היה ה„ניר" השנתי שלנו. שהידות לעורך חרוץ הצליחה פעולה זו מאד. ה„ניר" של שנת תרצ"ט היא קובץ ספרותי רב ערך וגם קנה לו שם לחוברת משובחה.

איז גם להעלים עין מן ההתקדמות הרבה שנעשתה בספריה. הודות לספרנים חרוצים שעשו סדר רב בה ושגרמו להוצאת ספרים רבה.

פעולה חשובה מאד היא יסוד הוג העברי. כבר מזמן דנו ודברו חברינו שקדמו לנו על נחיצות חוג מענין זה, אבל מסבות שונות לא יצא הדבר לפועל. אולם בהמנות ועד־הפועל הנוכחי, הכיר בצורך הגדול לפעולה כזאת ומיד נגש במרץ רב להגשים את רעיונו, ובאופן כזה הדיבור העברי נשמע בין כתלי הבנין.

אני בטוח שהפעולות שסמנתי יצליחו ורבות יכולות להתחדש אם נדע את המצב שלנו מבפנים והכשרונות שיש לנו בתוך המוסד. יש לנו יסוד של תלמידים רציניים בנוגע לעבודה פוריה מיתר המוסדות, אבל על ועד־הפועל לעשות את המנויים הנחוצים ולתמוך בפעולות עד כמה שידם משגת.

חשוב גם להזכיר שמוסדנו מבורך בחבר מורים והנהלה שבכל עת מוכנים לעזור לפעולות התלמידים וליעץ להם במידה שקשה למצא אצל מוסדות אחרים.

ובסוף דברי הנני חפץ להודות לכל חברי ועד הפועל שעבדו אתי יחד להצלחה זו ולאחל לחברי הועד החדש שיחזקו ויאמצו את פעולות התלמידים עד כמה שידם רק מגעת.

עלו בכחכם זה והצליחו!

שמעון י. קנוביץ

מודעות

Advertisements

אסירי תודה אנו לכל אלו שעזרו
לנו בהוצאת „ניר" זה, על ידי
מודעותיהם שפרסמו בקובץ זה.
הקורא מתבקש לתמוך בבתי
מסחר אלו.

מערכת ה„ניר" תרצ"ט

We wish to express our gratitude to those individuals and concerns who have placed their compliments and ads in this issue of The NIR. The readers are asked to examine carefully and patronize the products of these concerns.

THE NIR
1939

Compliments of

ESTHER SURUT

Compliments of

MR. LOUIS SURUT

Compliments of

MR. & MRS.

HARRY FISCHEL

חורב

מאסף מוקדש לתולדות ישראל וספרות

יוצא פעמיים בשנה

בעריכת ד״ר פנחס חורגין

ע״י הסתדרות חניכי בית המדרש למורים

דמי החתימה $2.00 לשנה

לפנות אל

HOREB

TEACHERS INSTITUTE

Amsterdam Avenue & 186th Street

New York City

Compliments of

MR. IRA ROSENZWEIG

New York City

Compliments of

MR. P. GLICKMAN

New York City

ברכת הצלחה

מ א ת

נ ת ן ו ו י י ז

342 שדרת וואן סיקלען

ברוקלין, נ. י.

מ נ ה ל

תלמוד תורה „חברותית" דאיסט ניו יארק

ברכות לבביות

למסיימים של שנת תרצ"ט

מ א ת

י צ ח ק ש ל ו ם

Best Wishes from

RABBI & MRS.

HERBERT S. GOLDSTEIN

ברכה והצלחה

למורי היקרים וחברי המסיימים

מ א ת

מר ומרת מנחם קלוונר

ברוקלין, נ. י.

מ נ ה ל

תלמוד תורה „בית ישראל" דבורו פארק

ב ר כ ה

מ א ת

אליעזר לרנר ומשפחתו

Compliments of

RABBI DR. NATHAN WASSER

New York City

Compliments of

THE EMPRESS THEATRE

Mr. B. Meyer

Mr. Joseph Rosenzweig

חדשים גם ישנים

במחיר מוזל: תולדות הספרות העברית-לחובר
יל"ג בכרך אחד ; בית המדרש—ילינק ;
ביאליק בכרך אחד ; ועוד ועוד

SOLOMON RABINOWITZ

48 Canal Street
New York City
Phone DRydock 4-5294

WASHINGTON PARK CLOTHES

ROBERT G. HOROWITZ

manufacturing

America's Finest Clothes

for Men & Young Men

141 FIFTH AVENUE :-: NEW YORK

Eretz Israel Bazaar

RABBI ISAAC MORGENSTERN

PALESTINE PRODUCTS

216 East Broadway
New York City

KLIMPL MEDAL CO.

303 Fourth Ave.

New York City

Phone GRamercy 5-6963

Best Wishes from

BETTY RENNERT

and

ABRAHAM A. POLLACK

ברכה

מאת

רעוו. יהיאל צבי עקשטיין, שו"ב וחזן
פוקיפסי, נ. י.
ובניו יהוקאל חיים שו"ב וחזן
ויצחק מאיר
ברוקלין, נ. י.
ונכדו שמעון לייב (תלמיד ביהמ"ד)
שו"ב וחזן
ברוקלין, נ. י.

Compliments of

MR. JACOB A. NOBLE

New York City

ברכות לבביות

מאת

מרדכי קליימן

ברכות

מאת

אברהם כהן

ברכת מזל טוב

לישראל הונגר

ליום כלולתו

עם בחירת לבו

פריל כ"ץ

יהא דרכם בחיים שוגה בשושנים.

מערכת „ניר" תרצ"ט

THE BRAMO PRESS

Commercial

PRINTERS

196 East Broadway

New York City

Phone DRy Dock 4-4359

WA 3-0123

PECK'S

Typewriter Exchange

Sold - Rented - Repaired - Exchanged

Commercial Stationery

Time Payments

575 West 181st Street

New York City

Compliments of

MR. & MRS.

I. GOTTLIEB & SON

Brooklyn, N. Y.

Across the Yeshiva

HARRY'S LUNCHEONETTE

STRICTLY KOSHER

2549 Amsterdam Avenue

New York City

ברכות

מאת

מר ומרת י. פעלד

ברכה

למורי וחברי המסיימים

מאת

שמעון גרפשטיין

ברכה

מאת

דוד ספערלינג וזוגתו

פוקיפסי, נ. י.

I. GOLDBERG

Kosher Saussage Co.

208 Delancey Street

New York City

Compliments of

ANDRON'S MOUNTAIN HOUSE

Hains Falls, N. Y.

Demand

BARNET BRODIE'S

Genuine Kosher Meat Products

The Only Factory

under the supervision of

Vaad Horabonim of Greater N. Y.

ב ר כ ו ת ל ב ב י ו ת

מ א ת

מ ש ה וו י י ס

1541 סט. מארקס עוועי, ברוקלין, נ. י.

ב ר כ ו ת ל ב ב י ו ת

מ א ת

צבי זייסעל ואריה לאַקס

ב ר כ ו ת ל ב ב י ו ת

מ א ת

יחיאל מיכאל קופר

מסיים תרצ"ח

Compliments of

MURRAY H. LIEBERMAN

ב ר כ ה

מ א ת

דוד וזוגתו פעריל היימאַן

גבאי דחברה קדישא

פוקיפסי, נ. י.

בית מסחר ספרים

הממציא ספרים לכל קוני ספרים

י. ר ז נ י ק

169 איסט בראדוויי   ניו יארק

I. REZNICK

169 East Broadway

New York City

Phone ORchard 4-2553

Compliments of

ISRAEL NOBEL

Compliments of

MR. JACK HARTMAN

Compliments of

MR. B. PANESH

Compliments of

BRESSLER'S DELICATESSEN

1446 St. Nicholas Ave.   New York City

Compliments of

MR. J. STEIN

Compliments of

MR. LOUIS ZUFLACHT

---

55 Norfolk Street, New York

